વીમાની જીવનકથા

વો-૨

૫૫મું પોતાના
દોષો ઉપર
દષ્ટિ.

સૂ. ૫૫.

૫૫. બહારના બનાવો અથવા સંજોગ દર્શક રહિત રહી તેમ
પ્રસંગે કાર્યકારણ પૂર્વક કરવા બનાવો વિચાર કરવાની આવશ્યકતા
પોતાની મૌલિક ભાવનાઓ કેવી રીતે અનુભવાતી તે ઉપજાવે.
જોઈ શકીએ છીએ. ~~[illegible]~~ સંસારમાં સામાન્ય રીતે સર્વ પોતાના ~~[illegible]~~ ગુણ
~~[illegible]~~ જુએ છે અને ~~[illegible]~~ પોતાના દોષ કોઈ જોતું નથી.
કવિ કાલિદાસ કહી ગયા છે કે સર્વઃ કાન્તમાત્મીયં પશ્યતિ.
~~[illegible] પોતાના ઊંડા આત્મબળના ઉત્કર્ષ કાળમાં~~ પોતાના
દોષ શોધવાની વૃત્તિ અને શક્તિ થોડાં જ મનુષ્યોમાં હોય
છે અને જ્યાં હોય છે ત્યાં ઉચ્ચ બુદ્ધિ અને નિખાલસપણા
છે અને જ્યાં હોય છે ત્યાં ઉચ્ચ બુદ્ધિ અને નિખાલસપણું ~~[illegible]~~
આત્મિક વૃત્તિનું પરિણામ હોય છે. બાલ્યાવસ્થા પોતાના જ દોષ શોધવાનો
ઊંડા આત્મબળના ઉત્કર્ષ કાળમાં પોતાના જ દોષ શોધવાની
અને તેનો પ્રતીકાર કરવાની આગ્રહ પડતો હતો. તેના કાળમાં
અને તેનો પ્રતીકાર કરવાની (નિખાલસતા) તે બાબત ~~[illegible]~~ રાગની
બારીકી અને સૂક્ષ્મતા હોય છે તે બાબત આલોચના કરી શકે છે.
~~[illegible]~~ કુશળતા કરી સાચી દુઃખો શોધવાની આલોચના કરી શકે છે. +
~~[illegible]~~ કુશળતા કરી સાચો દુઃખ ~~[illegible]~~ શોધવાની સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવાળા હોય છે તે આવી
તેની આંખો બારીકી અને ~~[illegible]~~ સૂક્ષ્મદર્શિતાવાળી હોય છે તે સારી બાબ-
તોની બારીકી અને સારાં ચિત્ર દોરી શકે છે. બાલ્યાવસ્થામાં સારી બાબ-
તોમાં અને સારાં ચિત્ર દોરી શકે છે. ત્યારે વર્ષ સુધી
ઊંચા તે પ્રસંગ પછી આત્માનો ભાવ ઘણો વર્ષ સુધી
જોતા તે પ્રસંગ પછી ઉચ્ચ ભાવનાનો ભાવ ઘણો ~~[illegible]~~ આંખો નિર્મળ રહેતી
રાગ વગર રહીને હતા અને તેની ~~[illegible]~~ આંખો નિર્મળ રહેતી
હતી. અને બાલ્યાવસ્થામાં તેનો ક્રમ ~~[illegible]~~ શીખ્યો અને
હતી. અને બાલ્યાવસ્થામાં તેનો ક્રમ ~~[illegible]~~ શીખ્યો અને
હતાં તે કોઈ પણ રાગ દોરી આવી શકતી
~~[illegible]~~ સુંદર હોવા છતાં તે કોઈ પણ રાગ દોરી આવી શકતી
ન હતી અને તેના અક્ષર પણ ~~[illegible]~~ સુંદર ન હતા. તેથી
ન હતી અને તેના અક્ષર પણ ~~[illegible]~~ સુંદર ન હતા. તેથી
~~[illegible]~~ બુદ્ધિમાં વિદ્યાર્થીનો સંસાર થોડા ~~[illegible]~~ કાળમાં વધારે
બુદ્ધિમાં વિદ્યાર્થીનો સંસાર થોડા કાળમાં વધારે
ભરી દેવાનો ઇત્યાદિ ~~[illegible]~~ આ ઉપરાંત તેના શિક્ષકોએ
આ વિષયોમાં તેનો કાળ વધારે ગુમાવવો નહીં એવી સૂચના
કરેલી ~~[illegible]~~ તે તેમણે પાળી હતી. ~~[illegible] વિદ્યાર્થીઓમાં આદર~~
~~વગેરે કેળવવામાં આવે છે તે વિષે એક પ્રમાણ મળે છે~~

પા. ૫૨.

[illegible] લાગણીઓને આ વિચારોને
[illegible] છોડ્યા પછી ફરીફરીને તેણે [illegible] કરવા માંડ્યો. ~~[illegible]~~
પોતાની જૂની ભાષા અને તેનો ઉપચાર કરવા માંડ્યો. ~~[illegible] અને તેનો [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~ "કોપિ બુક" માં-
~~[illegible] [illegible]~~. અક્ષર સુધારવા માટે "કોપિ બુક"નો ઉપયોગ કરવા વાટે
ગાંઠી રાખી, પણ વ્યાધિ [illegible] તેનો [illegible] તેની
[illegible] તેની ભાષાની [illegible] પાસેથી તેમ [illegible] સુધારવા
[illegible] — તેની [illegible] — [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] વ્યાધિએ [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] તેમાં પણ તેની [illegible] [illegible] [illegible]
તેમાં [illegible] પ્રમાણે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
માં [illegible] ઇંગ્રેજી [illegible] [illegible] [illegible] તેણે [illegible]
તેની [illegible] પ્રમાણે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ઇંગ્રેજી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ઇંગ્રેજી [illegible]
પ્રમાણે પોતાના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
તેણે [illegible] [illegible] તેમાં પણ [illegible] પોતાની [illegible] આ [illegible]
~~[illegible] [illegible]~~ તેના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "વર્નાક્યુલર"
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. "ગુજરાતી" [illegible] – ગુજરાતી [illegible]
[illegible] આ [illegible] [illegible] કરવા [illegible] "ઇંગ્લિશ ટીચર" [illegible]
[illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ઇંગ્રેજી [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~. — તેમાં ~~[illegible] [illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ વ્યાધિએ [illegible] [illegible]. [illegible]
~~[illegible]~~ પણ [illegible] વ્યાધિ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] તેમાં પણ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

હતી જે સંકોચ રાખતી તેમાં કંઈ બોલ્યા વગર પોતાનો
હાથ ઉપરની દૃષ્ટિ કંઈ બોલ્યા અવિરોધ કારણભૂત
હતી અને સ્વભાવને સંકોચ રખાવતી.
"ના, કોઈ વાર ભાનુબહેન સારાં લૂગડાં પહેરી ઊભી
"રહે છે ને હું એને જોઉં છું ત્યારે મારા મનમાં એની કંઈક
"શરમાઈ આવે છે, તે એ રહે બાઈ ડાબો ઈર્ષ્યાળુ
"ત્યાં સુધી હું ભાગ્યે જ સારાં લૂગડાં પહેરી
"નહીં કે ભાનુબહેનને સારાં લૂગડાં પહેરેલી જોવાની મારા
"મનને ટેવ પડી છે." પોતાની સ્થૂલ સમૃદ્ધિની સ્થૂલતા અને
સમજ રાખે છે, ત્યારે બુદ્ધિવાળા સાગર પોતાની બુદ્ધિને લીધી
સમજ રાખે છે, પણ પોતાના
બુદ્ધિમાન મનુષ્યો સમજ ભાવે છે, પણ પોતાનો
હૃદયમાં વિકારનો ઉદય હોય તે કાળે તે વિકારનો ઉદય
અને એ વિકારની ભાવનાને સમજ રાખનાર મનુષ્યો
અને એ વિકારની ભાવનાને હોયને દૃષ્ટિ કરી તેનો
વિરલ હોય છે અને તેમાં પણ એ સૂક્ષ્મ અને
ભારે કરવાની સૂઝ કળા તો મનોભાવનું એક
ભારે કરવાની સૂઝ કળા તો આત્મદૃષ્ટિ ઉપર દૃષ્ટિ
સ્વરૂપ બતાવે છે. એ મનોભાવ વિદ્યુત્ કરનારી
કરવાની શક્તિવાળો અને એ મનોભાવ હોવાને સમજને
ભાવનાની પોતાના ઉપર કહેવા લાયક હોવાને
અને તેનો ઉપાય આવે એવો આ મનોભાવ ભાવના
અને તેનો ઉપાય એ બહેનોને સહેજમાં હતાં, પણ
વાતો વાત છે. બચપણમાં બે બહેનો જુદી હતી અને તેમાં
સ્વીકારવા હતો સ્થિતિ બે બહેનોની ભાવનાને સંપૂર્ણ
સ્થૂલ દૃશ્યને સાથે સૂક્ષ્મ દિલની ભાવના ભાવનાને સ્વીકાર
રાખતી હતી અને સ્થૂલ વસ્ત્રાલંકાર પ્રત્યક્ષ હોય તેનો સ્વીકાર
કરતાં સંકોચ કરાવતી હતી. છતાં કોઈક સમયે અવસર
આ તેની સૂક્ષ્મ બુદ્ધિને ભુલાવવું, ઉપર પોતાના સ્થૂલ
સ્વાર્થિક ભાવના ઉપર દૃષ્ટિ કરાવવું, ત્યારે મનુષ્યને
તેવું મન કૃત્રિમ થવું અને તે કાળે ઉપર આવતી

આ. પ્ર. ૫૬.

આ સ્વાધીન-મનસ્ફુટ મનસ્વિની મનો વડે મનને જાણતી
અને આચરણનો નાશ કરતી. આવા મનોજ્ઞને ઉદ્દેશીને જ
શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે જે ~~[illegible]~~ પવન વડે ફેલાય છે (વિરાઈ
જાય છે તેમ પવન વડે વળાય છે) ~~[illegible]~~ જાડી રાખ છે તે
બાળે છે તેમ રીતે જે મન વડે જ્ઞાન વિરાઈ જાય છે તેમ
મન વડે જ્ઞાન સ્થાપિત કરી જુદા રાખીએ.

૨૬. વાજાનાથો કાવનાથો?

૫૬. જે ભાવનાની આવા મનોજ્ઞના પ્રયોગ કરતી
જે ભાવનાને ગાવાનું ન આવડવામાં, જાહેર ચાર
ન આવડવામાં, અને ઈશ્વરનું ન આવડવામાં, હાથ રહ્યો
ન આવડવામાં, અને [illegible] પણ તેના
વરસે? હું એમ નકી શકું કે આ વાતમાં
મન ઉપર આચરણ બંધાયાં, તેને ગાવામાં સ્વાદ લાગ્યા,
અને આચરણને બોધે જ તેને પાપિષ્ઠ વિશ્વ-
અને આચરણને લગભગ રાખી,
નકારા અહિરની લગભગ ભાવનાના આરંભમાં
તેને સંભળાયા? વર્ણનાર ભાવનાના ઉમેરે
વાત કહ્યા પછી હું આ પ્રયોગ ઉતરમાં ઉમેરવું
કે આ સ્વાદ તેને લાગ્યો નહિ, આ લગભગ તેને આપ નહિ,
અને એમ જે સંભળાય નહિ તો હું મારા વચન ઉપર તેને કાંઈ
અજુ કહેવું એવું કે કહ્યું છું. પાપિષ્ઠ ઉપર અધિકાર
આપણી સ્વાભાવિક મર્યાદા જોઈ કે પ્રયોગના ઉપર ભાવનાના મનને
વાળવું છે તે પ્રયોગના કરવાનું જોઈએ. साहित्यसंगीतकलाविहीनः सा-
क्षात्पशुः पुच्छविषाणहीनः ના ભાવના મનને
જ્ઞાન કરે. તેમાં વળી સાહિત્ય, સંગીત, અને કલાથી
વિહીન મનુષ્ય પુચ્છ અને શિંગડા વગરનું પશુ જ છે — એ વાત-
ની ભાવનાના આચરણના આરંભ કરીએ જ એને
શીખવવું જોઈએ. હૃદય-
શિક્ષણ તેનું સ્વરૂપ એને વધારવામાં આવનારું.
શીખવું છે તેનું સ્વરૂપ

કાળના પ્રમાણમાં [illegible] જેટલાં દિવસોમાં [illegible] નાગર-
કુટુંબોની સ્ત્રીઓમાં આવવાની ઇચ્છા-તીવ્ર છે. તે ઇચ્છાથી પોતે
[illegible] ઠીક હોય તો ત્યાં પોતાની પ્રતિજ્ઞા [illegible] બંધ-
વાળી નડતરના ભાવની ફાયદ તેને માનતી હતી. એ પ્રતિજ્ઞા
વધે તેને એવા સાથેર ગૃહદ તો એવા સ્વભાવે સંતોષમાં
ફાયદ સાધિકાર દેશ એવું એની માતા પણ એને કહેતી. માતાની
ઇચ્છા, ત્યાંગીને આગ્રહ કરવાની સાંભળ્યા પછી પોતે [illegible] પરિમિત
કરેલો નિશ્ચય વચન, [illegible]: એ સર્વેનો
[illegible] સંગમસ્થાન ગણીને એ પોતાની નડતરનાની
પૂરવા ઉપર ભાવનાનો હક કરી હતી. એની પ્રિય [illegible] નાની
કાર્યમાં [illegible] એ નડતરના ન હતી — એ કાર્ય સાથેર સારલ
લાગતાં તેણે સારું ગાતાં. [illegible] એ કાર્યનું સાચું કરવું [illegible] ઔષધિ
તે ભાવનાને મન શિક્ષાચાર હતો. ઇંગ્લેન્ડ વિદ્યા [illegible] થોડા
ઉપાધિઓ વધુ કરેલી ઉપયોગી છે તેનો પોતાના અનુભવથી એ
[illegible] ઘણા પાશ્ચાત્ય સંસ્કારોના ઉપયોગી પણ માનતી આપણા
કાર્ય સમજતી હતી. તે આગ્રહ ગાઈ ભાર પોતાં [illegible]
પ્રસિદ્ધ ડાક્ટર સ્ત્રીઓ માટેના હતા શરીર એને ઔષધ રીતનું
પુસ્તક એની હાથમાં મુક્યું હતું. તે પુસ્તક જે [illegible] ભાગ સાધુ
સામગ્રી એની સાથે હતી, પણ તેમાંના કેટલાક થોડા ઘણા સંસ્કાર
સમજ એવા [illegible] હતા એને તેના [illegible] બીજા બાળકોમાં સાદું
એને છેલ્લે સુધી કામ લાગ્યા હતા. [illegible] ઘણા દિવસ પાછળ
ઔષધો એણે રાખેલા હતા [illegible] પાણીના સાવચેતીના હતી,
તેઓ [illegible] નિયમ રાખે પણ પડવાનો ભાર તેના ભારની વધાર
કોઈ રોગમાં એનું શરીર નિરોગી [illegible] તેઓ પ્રયોગોમાં એ સાદું
[illegible] ની પડતી હતી; તેઓ પોતાની ધીરજ રાખે ઉપયોગ
કોઈ [illegible] તેનાં પોતાની
કારણ લાગવા છતાં [illegible]

પણ ઔપચારિકતાઓ જ અલાહાબાદ[illegible] હતાં, અને [illegible]
~~અનેક રીતે પાશ્ચાત્ય વિદ્યાના સંસ્કારો [illegible]~~ તે થકી
અને. બીજી અનેક બાબતોમાં બુદ્ધિપૂર્વક ચલાવતી પોતાની
જાતને અને અમને સર્વને ઉપયોગી થઈ શકતા તે આખાં
પુસ્તકોના સંસ્કારને બળે જ થઈ શકતા હતી. આવા અને
[illegible]. હવેની અને અધિકારીઓ હરવાફરવાનો લાભ તેને
[illegible] પાશ્ચાત્ય વિચારો જ બતાવ્યાં હતાં. તેઓ પ્રક-
ૃતિના આરંભ કાળમાં આવો વિચાર કરી તે [illegible]." એ કહે
ચીંધ્યા કરતી અને આરોગ્ય અને ધર્મબુદ્ધિના ઉપચાર માટે
આ એક પત્ની" ની સાથી. તેના [illegible] હજી બતાવવા
અને આબુપર્વત ઉપર લઈ જવામાં હતી ત્યાં [illegible] બતાવતી
ઉપર એક બંગલામાં અમારો ઉતારો હતો ત્યાંથી એક ફરવા [illegible]-
આશીર્વાદ ફરતા બાંધેલા રસ્તા ઉપર એક ફરવા જતી વખતે
વાતો આવતી હતી અને શક્તિ વધે તેમ જતી
આખલાની તેને શીખામણ હતી. એ શીખામણનું તેણે પાલન,
અને ~~[illegible]~~ પંદર દિવસ પહેલાં જ એ ફરી ચાલી શકતી
ન હતી તે ધીરે ધીરે ~~[illegible] બતાવવા [illegible]~~ આખા બતાવવાનો [illegible]
વળી વધારતાં એક દિવસ આખા બતાવવાનો ચાલુ પ્રાર્થનામાં
પ્રદક્ષિણા કરી આવી. ઉપરાંત વાતોમાં આબુપર્વતનાં
લાભ આપે છે, પણ એવા લાભ લેવામાં પણ [illegible]-
કારક સંસ્કારોનો ઉપયોગ છે, અને તેવા સંસ્કારો
પોતાને પાશ્ચાત્ય વિદ્યાથી મળ્યા હતા એવું સમજનારી
~~[illegible]~~ આવા સમજવા પછી એ વિદ્યાનો આધિક્ય પરિ-
ચય ~~[illegible]~~ કેવી સ્વાભાવિક રીતે શોધે તે હવે સમજાશે
[illegible]. ~~[illegible]~~ વિદ્યાર્થિની નિબંધમાળા ~~[illegible]~~ [illegible]

તા. ૫-૬-૫૭ (૭)

વીણા બહેનમાં રહી. હોય કળા હોય, પણ તેની ભિન્નવિધાનો
ઇંધ એનાં હૃદયમાં સ્ફુરતી હતી. અને ધર્મની ભાવનાએ
પાશ્ચાત્ય વિદ્યાના સંસ્કારોનું ઉપયોગીપણું એના હૃદયમાં
આવાં અનેક દૃષ્ટાંતોથી અનુભવમાં આવે આવનારાંનાં
આવ્યું હતું. એ વિદ્યા ને ~~[illegible]~~ એકલી ભાવના પાસે
ઓછી એને સંતોષ ન હતો. પણ આપણા ભાવનાશીલ
આરામ ભોગોની દૃષ્ટિથી આગે. વિદ્યા ભોગ ~~[illegible]~~ પદ્ધતિમાં
પાસ થવાના આધાર ~~[illegible]~~ અવકાશ પોતાના
~~[illegible]~~ ભાગવવામાં આવ્યો હોય ત્યારે એના.
આધિની પીડા ને વિચાર ભૂલી જાય અને તેટલી વાર એના
હૃદયમાં આનંદ ~~[illegible]~~ આવી ગયો અને "વાહ! બહુ સારું થયું!"
એ ઉદ્ગાર ~~[illegible]~~ ઉત્સાહ ભરેલા મુખેથી કર્યો. એ ભાવનાથી
કોઈ ~~[illegible]~~ વિરલ આધુનિક કોઈ સજ્જનના હાથમાં લક્ષ્મી લઈ
ભિક્ષાર્થી આનંદ પામે તેવી જ ભાવનાએ ભોગભાવનાના
હૃદયમાં આ પ્રસંગનો આનંદ હતો. ઇન્દ્રિયજન્ય વિદ્યા આદિકાળે
શીખવવા ઇચ્છતી હોવા છતાં એવી અભિલાષાથી પડતી મૂકી
~~[illegible]~~ હતી ને વિદ્યા વધારે અનુભવની સાથે ~~[illegible]~~ વધારે ૫-
એને શીખવવા માંડી હશે ને અમલમાં આવી. ભોગભાવનાના
~~[illegible]~~ કરવાનો આધાર
એના ~~[illegible]~~ આધાર ઉપર છે.
આધુનિકની સાથે અને ઇન્દ્રિયજન્ય સંસ્કારો એની બેઠક

૫૭. સંસ્કૃત વિદ્યાનો અને ઇન્દ્રિયજન્ય ~~[illegible]~~ લૌકિક સ્વરૂપે ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ લેખક થયું
૫૭. એ વિદ્યાનો ભાવનાનું મૂળ કોઈ એના લૌકિક સ્વરૂપે ~~[illegible]~~ લેખક થયું
વિભાગ. ~~[illegible]~~ ભાવનાનું મૂળ કોઈ એના પ્રાચીન આગળ આપણા
હતું. એના આધિના કાળમાં એના પાલવા સાગર આપણા
હતું. એના આધિના કાળમાં એના પાટણ સંબંધે તેવું હતું તે વાત
ભોજના ~~[illegible]~~ વ્યવહાર પ્રમાણે

કોઈ વેળા એને આવતી હતી અને કોઈ વેળા ન આવતી
આવશ્યક હોય ત્યારે કોઈનો પગનો ધમકારો સંભળાય એને
જાગ ઉપજતા. આ આખો દિવસ કામ એની માતા
એક પાસેના ઓરડામાં બેઠી એક પાટલી પૂજા કરતી, બાજુ
પાસેથી એની પ્રકૃતિ બાબત રાખતી, અને બીજુ પાસેથી
ડૉક્ટરો ઉપર ઈતબાર રાખી સૂચનાઓ કરતી. કોઈ કોઈ
વેળા ડૉક્ટરોના સૂચનાઓ ખરી જુદ પડી દેખાય ત્યારે સંભળાવે
ત્યારે કોઈ ચતુર સ્ત્રીઓ શાંતિ ન આપે એટલું બોલાવતી બાજુ
એમ એની પાસે આવી જાય તેટલું બોલાતી ત્યારે
મારે પડ્યું, [illegible] સૂતી સૂતી બોલી કે બેઠક
હોઈ તે કહેવાય. એમ કરતાં કરતાં એક દિવસ આ બાળકને
પાસે બેઈ તે બોલી ઊઠી: "મોટાકાકા, આપણા લોકોને તે
"શું કરીએ! તેમને શાંતિ આપવાવાળો તો ભગવાન જ
"રહ્યો. કૂવી શાંતિ રહે છે અને
"નથી. આજીવ લોકના ઘરમાં કલ્યાણ
"આપણે ત્યાં તો માણસ માંદું હોય ત્યાં પણ [illegible]
"શાંતિ બાજુ વાત નથી." એની માતા આ સાંભળતી હતી—
તો પ્રસંગાનુસાર હતી, તે પૂજા કરતી કરતી બોલી: "હું
"શું કરું! ઘણું જાણું છું કે હું જાગું નહીં પણ
"હું એકને કામ આપવું તેમાં કાંઈ સમજાવવું નથી." મોટા
કાકા બોલી: "મોટાકાકા, હું
વતી સૂતી સૂતી હતી પડી કે બોલી, પણ આપણા
"કાંઈ એકલાં બા ઉપર કુટેવો નથી. [illegible]
"વાત ઉપર વાત કરું છું. [illegible]
"લોકના પ્રાણ ઉપર હોય છે કે લોકો
"કુદરતે કેટલાં એવો વાત હોય છે કે
"પ્રભુ પાસે એટલે તેની આવી પડી શાંતિ બોલીને તેને

આ.૫૭

"હવે એ બાપુજીના બારણા ઉપર હાથે મારી ઉપર
"ન જાણે આવું મોટા મોટા 'રમખાણ' ગાંધીજી ગાય
"જાય:" અને પણ કાંઈ હાજર હતું. "મોટી, જાના
"માંગલિક પ્રસંગનો આનંદ!" — બાબાભાઈ — "હું મોટાભાઈ,
"એમનો આનંદ ને પીતો. બાપુજીને ઘા લાગ્યા લાગે.
"એમ કુટુંબ આપણા બાપુ શાંતિ હું ને સમજવા
"નહીં!" આમ શાંતિ શાંતિપાઠની પ્રકૃતિ જેવી સ્વચ્છ
હોય ત્યારે બાપુજીના મનમાં સંકલ્પ ઉપજે કરવાની
હોય ત્યારે આશીર્વાદ ઝીલવા હાથ જોડી વાત કરે.
હાથ ઝાલવા આપણા કુટુંબ હાથ જોડી બાપુ કાંઈ સમજાવે
આમ બોલવાની પ્રથા ને ત્યારે એને કાંઈ
ત્યારે એ કુટુંબનો કે: "જુઓ, દરદ હોય ત્યારે એ બોલવું
"એવું નથી કે દરદ હોય બાળકો ત્યારે એ કહીં, પણ
"નથી એ ને કુવો ત્યારે એ તો એ ઉપાડું હશે ને બહેન." આપણા
"એ કોઈક દિવસમાં આવીને કુટુંબનું કરી લાવું ને બહેન.
બાપુને તેમના આમ. બાપુ એ હાથ બાળવાની
ઉપર પ્રસંગે પ્રકૃતિ હતી તેને એક પ્રસંગ એક ઈશ્વરની
આપ વાત કરવાનો આવ્યો. ડા. સુશીલાબહેન
કુટુંબ પ્રાર્થના ગુજરાતી એક વેળા
કુંભકાર ભાઈપટેલ તેમના સંગાથ લઈ બાબાભાઈને તેમના
કુંભારે આવના હતા તેમનો સંગાથ માટે કાલ.
એક બાપુજીને નડિયાદ માંડલ. હતા એના
બાબાભાઈ સાથે તેની સાથે કુટુંબની ગાડીમાં ડાક્ટર
બાપુજીના બંગલાની પ્રાર્થના ઉપર ઘરના બાળકોના
નખીને વધારે ડાક્ટરોને લઈ એ કુટુંબનાં માણસોને બધું જોઈ.
કાંઈ ડા. સુશીલાબહેન બાબાભાઈ
એને ડાક્ટર વિઠ્ઠલ વસતા હતા.

(૧૧) પ્ર. ૪૭ ૧૭૦

વળતે બેરિસ્ટર કૂલી. કુલાયતનો ટાઈટ લઈ [illegible]
ખાડામાં બેઠાડી. ત્યાં કંઈ ઈંગ્લેંડ [illegible] લઈ [illegible]
ગુજરાતી આવનારને
હિંદુસ્તાનની કોઈ વાતોમાં પડી અને કદી [illegible] ઈંગ્લેંડ
સાથે વારો [illegible] કે મારો કંઈ જાતના વિચાર
[illegible] અને કૂટવા માંડ્યા. [illegible] હિંદુસ્તાનને
[illegible] અને શી વાતો [illegible] હતા તે તેને
આ અત્યાચાર કહ્યા અને શી વાતો [illegible] કાઢ્યું કે
મુસલમાન બોલ્યા હતા: "મેં તો એને સ્પષ્ટ કહી દીધું કે [illegible]
"હા, અમારા લોકમાં [illegible] સાથે છે. તે. [illegible]
"છે, પણ તેઓ શી તે તમે શા કારણે [illegible] વિચારો [illegible]
"[illegible] કરવાનો સવાલ છે તે પણ [illegible]
"[illegible] કરવાનો [illegible]! [illegible]
"છું". [illegible] પાળનારી જાતિમાં [illegible] હતા તે [illegible]
[illegible] કુટુંબ [illegible] કરવાનો [illegible] રાખવાની રીતિ
[illegible] છે, એને [illegible] હતા રાખવાની તે [illegible]
[illegible] સુધી [illegible] ઈચ્છા રાખે તે [illegible] છે, અને
[illegible] પવિત્ર [illegible] સાથે [illegible]
[illegible] રહેતા [illegible]
[illegible] અને તેઓ મનના [illegible]
[illegible] -- [illegible] અને તેના મનના [illegible] વિચારક
[illegible] છે તે જે [illegible] કરનાર વિચારકો
[illegible] મારા [illegible] માર્ગમાં નવું
[illegible] વિદ્યાવિદ્યાનો
[illegible] દૂર કરવા અને [illegible]
છે અને [illegible] માટે [illegible] છે કે
[illegible] રહેવા ઈચ્છે છે. [illegible] પાળવાની [illegible]
[illegible] વિદ્યાર્થી [illegible] પાર પણ [illegible] વિદ્યાર્થીઓને
[illegible] વિદ્યાર્થીઓ, [illegible]
[illegible] છે કે (૧) [illegible]
[illegible] આ બે વાતો પણ [illegible] છે કે [illegible]

[illegible] મારાં [illegible] સ્પર્શ્યું છે

ચુંબન-સ્પર્શના પ્રસંગમાંથી પસાર [illegible] આવેલ દિશાના

એમ કહી શકાય વિચારોના વિકાસના. પ્રસંગમાં [illegible]

[illegible] પ્રસંગ રહેતો નથી અને (૨) [illegible]

[illegible] માટે [illegible] આપણે [illegible]

[illegible] આપણામાં [illegible]

[illegible] પણ [illegible] પણ [illegible]

[illegible] પ્રસંગ [illegible]

[illegible] પણ [illegible]

નહીં, પરંતુ [illegible]. પરંતુ આપણે

[illegible] પણ [illegible]

[illegible] વિચાર પણ [illegible]

[illegible]

[illegible]

ઉપર [illegible] કોઈ [illegible]

[illegible] પણ [illegible] કોઈ [illegible]

[illegible] "[illegible]!" [illegible]

[illegible]

"[illegible]: "[illegible]

[illegible]

[illegible] ? [illegible]

"[illegible] નથી. પણ [illegible]

"[illegible] પણ [illegible]

"[illegible] નથી [illegible]

"[illegible] નથી. [illegible]

"[illegible]

"[illegible] પણ [illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]! [illegible]

તા. ૧૭.૮.૪૫ ૧૨૭

"કોઈ પણ હિસાબે અવતાર જોઈતો નથી." ભોળાભાઈ ફરી ગાઈ રહ્યા. કોઈએ એને ઉત્તર ન આપ્યો. એને ગમતી શાંતિ આપી.

—

પ્રકરણ ૬

સ્વરાજ્યના હરિનો ઉદય

૫૬. ગાંધી માંડીને ૫૬. દુઃખ, ચિંતા, ઓછો વ્યસનોથી ભોળાભાઈને બચાવવા સંસારની પ્રગતિ થતી હતી.

૫૬. જેણે આ અવતાર કુદરત હવે ઓણે તેને ગણે તેણે [illegible] કુમારિકાના પણ ભોળે અવતાર જોઈતો હતો તે ભોળાભાઈના લૌકિક જીવન ઉપર અસર કરે તેવી હકીકતો ઉમેરી વિચાર કર્યો છે. [illegible] કરેલું છે. હરિના અવતાર વિશે શ્રદ્ધા એ અસામી અંતર રાખતા આ ભોળાભાઈએ જીવન-વ્યવહારને ગણે એ અવતારી અંત ઉપર ઘડાયેલા સંસારનો નિકાલ કરતા હતા, તેનું ફળ હરિને આ કુદરતી સંસારની [illegible] કરવા પામ્યું હતું, કારણ આ અવતારે સંસારમાં એક ફળ હરિમાં પ્રેરણા પામ્યું હતું, અને આ અવતાર સંસારનો ગણાતો અધિકાર અનાવ-સંત આરાધ્ય પરમાત્મા પામવાના અધિકારને અવતાર સંત ઉપર હવે કોઈક હરિનો પ્રયોગ મળી ને કુદરત વધુ ગઈ હતી તે ઉપર હવે કોઈક હરિનાં પૂર્વ-જન્મોની ને કુદરત વધુ ગઈ હતી. તેણે પોતે આ સંસારની નિ-ષ્ફળતાનો આધ્યાત્મિક પ્રકાશ કરીને. તેણે પોતે આ સંસારની ચિ-કિત્સા કરવાનો આશય પ્રગટ કર્યો છે. "દુઃખ, ચિંતા, ઓછો વ્યસન" એ ત્રણ શબ્દોમાં કરી આપેલ છે તે ત્રણેનો સાર પ્રથમ જોઈશું.

૫૭. ભોળાભાઈ પોતે શોધવા [illegible] લઈ ગાંધી ગણે ભોળાભાઈને તે એકાંતે જૂનાગઢથી "તા. ૨-૧-૧"નો પત્ર લખી છે કે

૫૭. ભોળાભાઈનો પત્ર; અને દુઃખમાં સંસારની [illegible] ઈશ્વર આરાધે આપ્યો છે.

"ચિ. પિતાજી,

"આપનો પત્ર× આવ્યો તે વાંચ્યો છે. વાંચી સમાચાર

× આ મારા ભાઈનો એ પત્ર નથી ભોળાભાઈના આ પત્રમાં જે લખેલો ઉત્તર આ જીવનમાં પ્રથમ પરિસ્થિતિ આપને જણાય છે.

"જાય છે. મારી રીતે બે દિવસ સારું રહે ને બે દિવસ નરમ
"એમ રહે છે. કુદરતની દવા ચાલે છે. નળીવાટે ખાવાનું આપે છે
"તે ફાવતું નથી, કારણ નળીવાટે ખાવે તો અજીર્ણ થાય છે. ખા-
"વાનું ઘટે અને અજીર્ણ થવાનું કોઈ થતું સાધન થાય એટલી
"~~[illegible]~~ જ વાર છે. પણ વસ્તુનું પાણી થઈ ખાવાનું ઘટે.
"આપના પત્રથી ઘણો સંતોષ થાય છે. હું જાણું છું કે
"દુઃખ, ચિંતા, ભય, મારો દિલાસા માગે છે. તે ઘણાં કોઈ
"દિવસ લાગી જાય છે. પરંતુ હું એમ ઈશ્વર પર જાણું છું કે
"ઈશ્વર જે કંઈ કરે તે સારું જ કરે છે ને આપણા સારા
"સારું જ કરે છે. અને મેં વાંચ્યું છે કે

"न हि गगनविहारी किल्मिषध्वंसकारी
"दशशतकरधारी ज्योतिषां मध्यचारी !
~~विधुरपि विधियोगा ...~~
"विधुरपि विधियोगाद् ग्रस्यते राहुणासौ
"लिखितमपि ललाटे प्रोज्झितुं कः समर्थः ॥

"જ્યારે મોટા દેવ જેવા સૂરજ સરખાને દુઃખ પડે છે ત્યારે
"આપણા તો કોણ માત્ર!
"વળી કહ્યું છે કે
"સુખદુઃખ સરજ્યાં ઈશ્વરે દયા દિલીને એમ,
"કડવાં મીઠાં ઔષધો પાય જનેતા જેમ.
"દુઃખ દેવું પણ દૈવનું દયા જાણજે દાસ,
"અતિ દયાળુ રાખીને દેશે વહેલો ડાસ.
"અને હું તો એમ જ જાણું છું કે ઈશ્વર જે કંઈ કરે છે તે
"આપણા સારા માટે જ કરે છે.
"ફિકર ચિંતા કરશો નહીં. આપના શરીરના સમા-

અ. પ્રે. ૬૦ [illegible]

"ઘેર લખશો. માતુશ્રીને [illegible] કેમ છે. તે લખશો. મારો
"જય [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] કરશો. [illegible]
"વગેરેને મારા આશીર્વાદ કહેશો. [illegible] [illegible] વાંચશો."
"[illegible] [illegible] [illegible] આવું લખ્યું

"દુઃખ"ના વિષયમાં આ પત્રમાં ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]" – પોતાના
નો [illegible] કહેતા કે "દુઃખે દુઃખાધિકં પદમ્" [illegible] [illegible]
દુઃખ ~~[illegible]~~ની વેળાએ બહાર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] દર્શાવતી
કરવી. દુઃખ~~[illegible]~~ સમજવા માટે આવું [illegible] [illegible] [illegible]
નો મેં [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] વારંવાર [illegible] बन्धमोक्षयोः
શાસ્ત્રવચન [illegible] કે मन एव मनुष्याणां कारणं [illegible] [illegible]
– [illegible] [illegible] [illegible] કારણ [illegible] છે તે ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] દુઃખ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] કરવાં [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] દર્શાવતાં
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] કે "[illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible]."

૬૦. દુઃખનું ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
નો દુઃખના કારણભૂત [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] કારણ [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ બહાર [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે. [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
અને [illegible] [illegible] દુઃખ [illegible] [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], [illegible] ~~[illegible]~~ અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]
ન હતી. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]

પા. ૬૦

દેખાઈ ગઈ ન હતી. "આચાર્યના ચલચિત્રની વાર્તાલાપોમાં એ
તેમની ભાવના પણ અસ્પષ્ટ દેખાય છે. તેમ તો બીજી વાર્તાઓથી
રહિત હોશીલી ન ન હોય, પણ સંસ્કારમાં જેની રેડું ફરતું
તેને માટે પ્રેમભાવનાના ચિત્રમાં કંઈ ઉત્કટ ભાવના હતી,
એ ભાવના જીવન સફળ કરવાનો આધારરૂપ હતી,
એની " ગીતો ઉપરાંત " એ ગીતો
ગાળીને પણ સ્વીકારતાં "ઢોલ, ચિતા, અને જીવન" "નોટબુક"નાં ફેરાં
ચિત્રમાં રાખી ભાવનાનું ચિત્ર રાખી ઉત્સાહથી
પાનાંમાં શાઈના તેના
આલેખાયું છે કે

"ઉઠ, ઉઠ, ઉઠ બેની, ઉઠની જ્યું, ભાઈ!
"ઉઠ, ઉઠ, ઉઠ બેની, મરશે શું રોગથી? ઉઠ.
"ફૂલેલ દેહે બધે છે. મરશે શું ગભરાઈ,
"હિંદુખૂદ ન થઈ ગઈ છે સાંધ શું
"નહીં આવતું તે થશે શું ઘણું રહે ભરાઈ? ઉઠ.
"રંગું ધાવવાની વાત, હાજરું રહે પરાઈ;
"જાવિ ચિંતા થવાનું નથી, શાને મૂકે, ભાઈ. ઉઠ.
"ક્યાં ઘર ઘર્યાં છે, મરશું શું સહુથાઈ?
"ફૂલ ઘર્યાં બંધ દેવાં, પડ મેદાન માંહી; ઉઠ
"સાટ ના ફરીને પડ મેદાન માંહી,
"જીવવું છે થોડું માટે જવાની રહ આવાઈ,
"જીવવું છે થોડું, રહું ન રહે ગાવાઈ. ઉઠ."
ઉઠીને લાગી, ઉઠવા મરણો,
એવું થોડું જીવવાનું છે તે દુભાવવાનો અધિકાર છે, "જવની
"એ જવાબ" ન છે" તે પણ લખેલાં ન છે, છતાં આ ફકરાઓમાં
જાતિનો ફરતો ચિંતા માટે ભરી ગભરાવાપણું હતી તે,
અંદર ચીંતા ફૂલ ઉપાડી લીધો ગૈરવાનો લાગણી પડતી,
કોઈ ચૂંટીને ભાવાતી, ચિંતાના પંક
માટે ભરી શોક્ષ રૂપ રજૂ તે પંજાબ લાવે ફરવાનો હતો,

શો પુરુષાર્થ કરવા ઈચ્છતા હતા? જિંદગી પછી પોતાનું
સ્થૂળ શરીર ટકાવવા તે ઈચ્છતા ન હતા, પણ ~~[struck]~~ મનુષ્યરૂપે
"દેહ ધારવાનો અને પરોપકાર" રાખવાને ઈચ્છતા હતા. તેને માટે
આવો નિઃસ્વાર્થ અને નિર્વ્યાજ પુરુષાર્થ આજ દિવસ સુધી કરેલ છે કે સર્વ
શું હશે? તેણે આચરણ કરેલ નાળિયેરનું 'કહેવું છે' — આવું કવિ
~~[struck]~~ गतोऽपि वाञ्छति जलं: स्वादुकं फलम्
અંકુશમાંથી આવતાં ઘણાં પણ પોતાના આત્માને સાકરરૂપ ફળ
ઈચ્છે છે. નાળિયેર પોતાને દુઃખ કરે પણ બીજાને મીઠાશ આપવાનું સાધન
હતો તે તેના આત્માના સ્વરૂપનું અનુમાન બોધવાનું સંબંધમાં
છે. ~~[struck]~~ એવા "પરોપકાર" ભાવનાવાળાંના સંબંધમાં
કહેલ છે કે

रविश्चन्द्रो घना वृक्षा नदी गावश्च सज्जनाः ।
एते परोपकाराय युगे दैवेन निर्मिताः ॥

(સૂર્ય – ~~[struck]~~ સૂર્ય, ચંદ્ર, મેઘ, વૃક્ષો, નદી, ગાયો, સજ્જનો) યુગોમાં પરોપકાર
ઈશ્વરનાં ~~[struck]~~વાળાં પોતપોતાનાં ગુણોમાં આપ્યાં અવતરણ-
સ્વભાવો : ઈશ્વરે નિર્મેલાં છે: આવો આવિર્ભાવ આપેલો છે.
કરવા માટે દેવે નિર્મેલાં છે: આવો પરિશ્રમમાં ~~[struck]~~ આપેલો છે.
એ જ માર્ગ, ~~[struck]~~ ઉપર જણાવેલાં ~~[struck]~~ ગાયું છે, અને
ભાવનાએ ~~[struck]~~ સમાનરૂપે, ~~[struck]~~ પરોપકાર.
અત્યારે તે પોતાના સત્યપ્રમાણે પોતાની સ્વાર્થ ભાવના જાણવું છે. અને
કરેલા છે તે આપણે ~~[struck]~~ આ ભુવન ક્રિયામાં ~~[struck]~~
પોતે કાંઈ માગવાનું રાખે નહિ અને ~~[struck]~~
સંસારના લોભ લેવા માટે નહીં પણ પરોપકાર માટે જ તેને
દેવે નિર્મેલા હતા - દેવના એ નિર્મિત પ્રમાણે એવો પુરુષાર્થ માટેનો
ઈચ્છા થઈ હતી અને ~~[struck]~~ એ ઈચ્છાને ~~[struck]~~ ઊંડું ગાન ઉપરનો
~~[struck]~~ મારા હૃદયમાં આવે છે. તેઓના
કવિતામાં ~~[struck]~~

તે ધર્મરીતિ માની હતી તેમાં સાત્વિક ભાવને ઉમેરવા

જોઈતા સમાવેશ કર્યો છે તેથી ભક્ત ભાવનાના જેનામાં

ધાર્મિક માનીનાના સંસ્કાર જેના ઉપર પડે તેને વધુ ફરજ હતી તેથી

એના જીવનદૃષ્ટિ કરે એટલા બીજા જીવને પોતાના

મિત્ર માની મદદ કરતો હતો. અમાનુષ્ય લોકો આવું કરે

તેમનું માનેલ મહાશિવ કર્મોમાં સ્ફુરે છે. આવું

અને તેમની જીવની ક્રિયાઓ દ્વારા પ્રત્યક્ષ દર્શન દે છે. આમ

દર્શન ભાવનાના જીવન દ્વારા કરાવવું હોય તેને વાંચનારને

તેના દેહાભિમાની પોતાના કરતાં ... ટકે

રહે એવા ફેરું વધારે ઉચિત છે. દેહને જીવને જુદા

માનનાર અને જીવને "જીવને માર્ગ" માન્યો, જે જીવને

સમાવાર ... દેહધારી દેહી જીવને મારવાનું કરાવનારી દલીલ

સ્થૂળ ન ... કરતો ... કરવાના

... અધિકારી છે ... પોતાને અધિકારી માને છે.

કરવું કરવાનો ... પોતાને ... માને છે એને પોતાનું ...

૬૬. અંગ્રેજ ... માને છે તેને પોતાનું ...

... લોકમતની સાથ ... તો ...

... કરવા માટે ... કરતા હતા તે ...

... સ્થૂળ માને છે ... આ ... કરીને ...

... અને સ્થૂળને ... સંયમ ...

... સંયમ કરે છે ...

... સંયમ અને છે. ... ક્રિયાઓ ...

... અને તેને માટે ...

... अः अः ... क्रतवस्तथा ।

अः अः पापीयसी मतिः ...

अः अः ... दशाविहि ... ॥

(... વધારે પાપી, વધારે ..., ...

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]), ત્યારે [illegible] મહા-
[illegible] [illegible] પોતાને [illegible] એવું [illegible] [illegible] છે કે

संपदो हि विभिन्ना या [illegible] संमताः ।
तासां अपि महद्भ्यो [illegible] महापदः ॥

(જે વિવિધ સંપત્તિઓ છે તેમાંથી [illegible] [illegible] મોટી સં-
[illegible] [illegible] આરંભ [illegible] [illegible] [illegible] તેમાં મોટી [illegible]
પત્તિઓ [illegible] [illegible]). આ જ રીતે [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે કે (संपदः परमापदाम्) (સંપત્તિઓ તે આપત્તિઓનું [illegible]) અને (लक्ष्मीरेव पतनम्) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે) અને [illegible] [illegible] આ વિપત્તિઓનાં [illegible]
आपदः ([illegible] [illegible] [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible]). [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે
[illegible] [illegible]

आपदो हि विभिन्ना या [illegible] संमताः ।
तासां अपि महद्भ्यो [illegible] संपदः ॥

(જે વિવિધ આપત્તિઓ છે તેમાંથી [illegible] [illegible] [illegible] મોટી [illegible]
[illegible] નહીં તો તેમનો આરંભ મોટા [illegible]
[illegible] તેમને પણ [illegible] મોટી સંપત્તિઓ [illegible]
છે). સંપત્તિઓનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે તેમ વિપત્તિઓનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — તેમનો [illegible] મોટો
તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] આરંભ છે. [illegible] [illegible] છે તે તેમાં [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ઉદય પામી ત્યાંથી

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] માણસ

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ઓછા છે. [illegible] સંપત્તિ [illegible] હોય છે તે સંપત્તિ

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પ્રકાર [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] માટે [illegible]

તો [illegible] [illegible] સંપત્તિનાં [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ત્યારે

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પડે છે

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] છે કે

* [illegible] प्रतिभान्ति किं न निखिला: किन्तु स्फुटाङ्कुरतो ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥
देह[illegible] [illegible] [illegible] वासना ।
[illegible] स्फुरन्ति हृदि [illegible] सतां वासना ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હોય છે, [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હોય છે, [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] હોય છે, [illegible] [illegible]

---

* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હોય છે? [illegible] છે). [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે ([illegible] [illegible]–[illegible]–[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible]?

ના. ૬૧-૬૨. ત્યાગીને વિયોગવાળો

સમાગમ નથી હોતો, [illegible] સ્થૂલ સંસાર અસાર અને વિરસ છે તેમ

ભાસે છે એમ કહે છે, અને એવો અનુભવ [illegible] તે રાજાનો

મુખે [illegible] માત્ર હોય છે, પણ તે વખતનો સંબંધ [illegible] માં કહેવું

પુણ્યાત્માના [illegible] ચિત્તમાં હોય છે.

[illegible] कामो नभो नन्दनम् ।
सीमन्ता विरसा नृपा द्विजजनाः काको [illegible] ॥
प्राणो [illegible] [illegible] संसार इत्यादिकम् ।
हालिको [illegible] विरसः संसार इत्यादिकम् पुण्यात्मनः ॥
सर्वस्यैव हि वाति [illegible] पुनः कस्यापि पुण्यात्मनः [illegible]

પુણ્યાત્માઓના [illegible] કુટુંબોમાં એવાનો સ્થૂલ સંસારનો

આવો ત્યાગ રહ્યો હોય છે તેમાં [illegible] તેઓ સ્થૂલ સંસારનો ત્યાગ કરે છે

સ્થૂલ સમૃદ્ધિઓ સહિત [illegible] ત્યાગ કરે છે, તેના

[illegible] તેઓ [illegible] સ્થિતિને [illegible] રાખતા નથી,

ત્યાગનો કે [illegible] [illegible] રહી

[illegible] તે [illegible] છે, અને [illegible] પણ [illegible]

[illegible] ધર્મ [illegible] પ્રવર્તે છે. આ [illegible] [illegible]

[illegible] ત્યાગનો [illegible] છે. [illegible] પુણ્યાત્માઓના

[illegible] ત્યાગનું [illegible] ચિત્તમાં તેના [illegible]

[illegible] ચિત્તમાં જ છે. એવો ત્યાગ [illegible] સ્ફુરે છે

[illegible] તેમ [illegible] રાખનાર [illegible]

તે આ [illegible] [illegible]

કહેવું પડે એમ નથી.

ઉ. ત્યાગવાળાઓનો [illegible] વિધિ.

૬૨. આવી રીતે [illegible] ચિત્તને તે [illegible]

[illegible] તે [illegible] નથી. [illegible]

[illegible] કહે છે તેમ [illegible]

[illegible] કહે છે [illegible] કહે છે [illegible]

[illegible] અને એ [illegible] કુટુંબોમાં [illegible] એવા [illegible]

અં. ૬૧

કહ્યા લાગે છે.

[illegible] न भीतं [illegible]
दूरे [illegible] ।
[illegible] विद्युत् [illegible]
[illegible] ॥

[illegible] કુદરતનું સ્વાભાવિક છે તેમાં તે [illegible] પ્રકાર [illegible] ... વાદળો [illegible] વિદ્યુત [illegible] કુદરતમાં [illegible] નથી. [illegible] વિદ્યુત કહેવાય છે, [illegible] વિદ્યુત [illegible] સ્વરૂપે [illegible] છે, [illegible] જોવા મળે [illegible] કુદરતમાં લેવાય છે, [illegible] કુદરતમાં — [illegible] વિદ્યુત [illegible] કુદરતમાં [illegible] થાય છે. [illegible] વિદ્યુત [illegible] કુદરતમાંથી [illegible] વિદ્યુત [illegible] કુદરતમાં [illegible] દેખાય છે. [illegible] કુદરતમાં [illegible] દેખાય છે. [illegible] દેખાય છે. [illegible] એ [illegible] કંઈ પડતો નથી, [illegible] છે કે [illegible] શરીર પડતાં કંઈ પડતો નથી, [illegible]

સૂ. ૬૨. ૬૩

નહિ કલ્યાણકૃત્કશ્ચિદ્દુર્ગતિં તાત ગચ્છતિ (૬ ૪૦ ગીતા),
કલ્યાણ કરનાર કોઈ દુર્ગતિને પામતો નથી, તો કલ્યાણ-
કલ્યાણ કરનાર કોઈ [illegible] હૃદયમાં ઉદય પામ્યું છે તે હૃદય-
રૂપ ભાવ ~~[illegible]~~ કારણ કે હૃદયમાં ઉદય પામ્યું છે [illegible] મહોદય [illegible]
[illegible] ભાવ તો ઉદય પામ્યા પછી [illegible]. મહોદય ન [illegible] રાગ-
દ્વેષ ~~[illegible]~~ વિગેરે આવરણો ~~[illegible]~~ [illegible] સ્થિતિ
પ્રાપ્ત કરવાની ~~[illegible]~~
રહેતી છે. એ મહોદયના [illegible] ભાવો હૃદયમાં ~~[illegible]~~
આપ મેળે ઉદય થાય છે તે ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ હૃદયમાં ભાવના ~~[illegible]~~ની સફળતા, ઈશ્વરનું સ્વ-
રૂપ, અને જીવનું [illegible] ~~[illegible]~~ રૂપ પ્રગટ થાય છે. એ પ્રમાણે
વિચારોમાં [illegible] ~~[illegible]~~
માટે ~~[illegible]~~ [illegible] અને કરતાં [illegible] પામતા હતા તેઓનું ભાવો
[illegible] [illegible] કરીએ.

૬૩. ~~[illegible]~~ સંસારને અસાર અને [illegible] માનનારાઓને
સંસારમાં શું કરવાનું છે એ પ્રશ્ન તેઓની ભાવના [illegible] કરે
કહેવામાં આવે છે. ~~[illegible]~~ કે મહાત્માઓ [illegible]-
કલ્યાણને ઈચ્છી પોતે [illegible] છે તેઓનો પોતે [illegible] છે
~~[illegible]~~ કરવાનું મનુષ્ય [illegible] કરે છે. ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] તેને ~~[illegible]~~ [illegible] છે:

+ सुखितोऽस्मि सुखिते जने दुःखितो दुःखिते जने।
सर्वस्य प्रियमित्रं च नैव जीवाम्यनार्तवत्॥

જે કોઈ સુખી હોય છે ત્યારે હું સુખી થાઉં છું કે દુઃખી હોય છે ત્યારે દુઃખી
થાઉં છું, અને હું સર્વનો પ્રિયમિત્ર છું માટે [illegible] ભાવના [illegible] છું, [illegible]
[illegible] અને [illegible] છું, અને મારી [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

Margin: ૬૩. ભાવ- [illegible]

५८ અં. ૬૩

आपद्यचलधीरे(स्मि [illegible] च संपदि ।
भावाभावेषु नैराश्यं तेन शान्तमना [illegible] ॥

આ દૃશ્ય [illegible] મન [illegible] પ્રવાહપતિત [illegible] નિર્વિકલ્પ [illegible] — તેમના

पोतानां [illegible] — [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] छे

हेयोपादेयसंकल्पविहीनस्य शरीरिणः ।
भावाभावैः समानश्रीः [illegible] संप्रति ॥
[illegible] भवता [illegible] हि निश्चिता ।
[illegible] नन्दः ॥
[illegible] भावना ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible]

[illegible] છે [illegible]

[illegible]

[illegible] છે । [illegible]

[illegible]

[illegible] છે [illegible]

[illegible] છે

૫/ ૫. ૫૩

ज्ञानं शीलवतां बुद्धिः [illegible] ।
[illegible] हि जीवितं [illegible] ॥

~~[illegible]~~ આ તો અસ્વાદવ્રત છે [illegible] ભોજન [illegible] નથી

ને મહત્ત્વ આપ્યું નથી, ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] એને [illegible] થયું નથી; કારણ ભોજન, મસાલા, ખટાઈ

વગેરે, આદિ [illegible] [illegible] અસ્વાદવ્રતને

માન તો [illegible] ન થી. તેને તો [illegible] [illegible] છે તેને

[illegible] [illegible] [illegible] છે અને [illegible] [illegible]

આ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] છે તેને [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ એવો [illegible] તેને [illegible]

આ અસ્વાદવ્રતનો ધર્મ છે. હું [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] અસ્વાદવ્રતને [illegible] નથી [illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] ભોજનપ્રકારમાંથી [illegible] [illegible] [illegible]

એને પ્રયોગ [illegible] નથી, પણ [illegible] [illegible] [illegible]

આ ભોજનપ્રકારોમાંથી [illegible] ઈશ્વર છે [illegible] [illegible] ભોજન-

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] આ અસ્વાદવ્રત [illegible]

ધર્મ છે [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે અને તેથી [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] નથી, [illegible] [illegible] [illegible] નથી,

[illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] છે, તેનું ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] છે

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] તો [illegible] ન [illegible] છે.

૪૭ પ. ૬૨

ગાંધીજીમાં મનુષ્યત્વની સાથે પ્રકૃતિનું દિવ્યત્વ
એને અનુભવ્યા કરીએ છીએ. એ મનુષ્યત્વની દૃષ્ટિએ મર્યાદાઓ
એને પણ સ્વીકારીએ તો તેના અવતારપણાનું કારણ છે તેની ચિંતા-
ભૂમિકા [illegible] (કેવળ ભાવના નહીં પણ). એની ચિંતની
વ્યક્તિની મર્યાદામાં સાથે જાય છે અને એ મર્યાદાઓ સર્વ
વિષયમાં સર્વ ભૂતોમાં — આ મનુષ્યત્વ સ્વાભાવિક પ્રગટ કરે છે.
છે ભૂમિકા તે સર્વમાં ઈશ્વરનો અનંત પ્રકાશ થાય છે
[illegible] તેને ઈશ્વરનો આત્મા ભલે ભલે સ્વાભ પ્રગટ કરે છે અને
ત્યાં ત્યાં એ ભાવનાને એ પ્રેમ [illegible] પૂજા — સેવા — કરે છે અને
એ સાક્ષાત્કારમાં [illegible] આનંદ પામે છે. આ સાક્ષાત્કાર અને
[illegible] આનંદ — અનુભવનાને [illegible] મર્યાદિતને દિવ્યતાને કરે છે
[illegible] પ્રસંગો [illegible] સમર્થિત થયાં. [illegible]
[illegible] ભાવ [illegible] 'અવતારપણું' [illegible]
[illegible] પ્રમાણ [illegible] ચિંતનને [illegible] 'અવતારપણું' [illegible]
પ્રસંગોમાંથી આવી રીતે થાય છે અને તે [illegible]
[illegible] ચિત્ત [illegible]
[illegible] કરી આ મનુષ્યત્વને [illegible] પામવું તે-
રહ્યાં કરે છે અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] — પોતાના [illegible] [illegible],
પોતાનો [illegible] [illegible], સર્વનાં [illegible]
સુખી થવાનો અને સર્વનાં દુઃખથી દુઃખી થવા [illegible],
અને પોતાનો અને [illegible] [illegible] [illegible] સર્વના
ભિન્ન ભિન્ન થવાની શક્તિ; [illegible]
[illegible] એ સર્વમાં [illegible], આ [illegible]
[illegible] એ [illegible] [illegible], અને [illegible]-
નું [illegible] છે, એ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible], અને [illegible]

(૧૫)

૫. ૬૭. ૬૨

પાને છે તેના ભાવનાની ગુણવત્તા આપી રીતે હોય છે ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

૬૪. આ દુનિયા કાંઈ દુઃખ માં ~~[illegible]~~ સાચી હશે પ્રમાણે ભાવના-
વાળો પોતાના દુઃખને પ્રસંગે ભલા લોકો ~~[illegible]~~ કઠિનતા ~~[illegible]~~ છે અને
દુઃખને પણ અનુકૂળ માની લઈએ છે — મુશ્કેલીમાં પણ એમને સાધન ગણી
લઈએ છે. આમ પરમાર્થ એ આ કાંઈમાં ~~[illegible]~~ હોવાથી પ્રમાણે ભલો પોતાના
દુઃખમાં આશ્વાસન લેવી છે અને જગતમાં મહત્ત્વને દુઃખને લઈ,
~~[illegible]~~ પોતાને માટે કરી નથી તેમ ~~[illegible]~~ પ્રાણીના જગતને દુઃખ-
ને પણ ~~[illegible]~~ કલ્યાણ કરી છે. જગતના દુઃખની ~~[illegible]~~ નિવારણ માટે
તેને રીતે માત્ર પ્રાણીઓમાં જ સમાવી લેવી હતી તો ~~[illegible]~~
અંગીકાર કરે, અને તેના પ્રમાણમાં અનુકૂળ દુઃખ અને
પિતૃ કુટુંબનો ~~[illegible]~~ ભાવનાઓ રામવિજય ...
આવી ગયો તે સર્વના ઉપર ~~[illegible]~~ પ્રીતિ રાખી, તેવા
ભાવનાઓ રાખી, એમને જ્યાં છે તે દુઃખ દૂર કરી અને તેમનાં
દુઃખો તે દુઃખો દૂર થઈ અને તેમનાં સુખ વધારવા અને
દુઃખ હળવા કરવા તેના ગમ પ્રમાણે ~~[illegible]~~ મહત્વના
ક્ષમા મહાત્માઓ પ્રમાણ તેણે કર્યો કર્યા છે તેનો ~~[illegible]~~
કોઈ મહાત્માનાં પ્રમાણ તેણે કર્યો કર્યા છે. ~~[illegible]~~
દુનિયામાં જ દયાવાળો કે આ ભાવના કરી મહત્ત્વ છે. આ
સર્વ પ્રમાણ તેણે પોતાને માટે રાખવા ~~[illegible]~~ રાખ્યા વિના કર્યો છે,
પોતાનો ભોગ આપી કર્યો છે, અને સંસારને એ જ ભાવનાથી
કર્યો છે. કાંઈ દુઃખીઓમાં ભલા પ્રમાણે તેની પોતાની મહત્તામાં
~~[illegible]~~ આ સર્વ વાત ~~[illegible]~~ સંક્ષેપમાં કહી હોય તો તે
"મન ~~[illegible]~~ ભાવ" ~~[illegible]~~ ભાવ ભાવીને પૂરી રીતે સમજાય છે,
પોતાની વિપત્તિને માટે ~~[illegible]~~ ઈશ્વર "આપણા દુઃખનો નિરવાહ
કરી" એવું "કોઈ કિસ્સા "જો" "ઈચ્છાયોગી અનિષ્ટ" ન પડવાનો
પરમ "ટેકું" લાગે છે। અને "પરાઈ દાઝ" ~~[illegible]~~ પોતાની

તા. ૬-૩-'૫૪.

સુખની તેમ દુઃખની પ્રસંગે સરખી રીતે ~~[illegible]~~ ઉદ્ભવનારી, ~~[illegible]~~
[illegible], અને [illegible] બની છે અને એ "દાસ્ય" ભાવનામાં
એના "બધા ભાઈ"ના અર્થ વધી ~~[illegible]~~ પૂર્ણ રંગથી ભળવાથી છે.
"દુઃખ, મિત્ર, અને ભાઈ" એ ~~[illegible]~~ [illegible] ભાગ એમ ~~[illegible]~~ [illegible]
બની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પોતાનું [illegible]
[illegible] [illegible] છે ~~[illegible]~~ અને ~~[illegible]~~ [illegible] "ભાઈ"ના વર્ગમાં તે
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ફકરામાં
ભાઈનાં દૃષ્ટાંત આપી બતાવે છે [illegible] [illegible] [illegible] આપી
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
રીતે ~~[illegible]~~ અને આવાં [illegible] પામી છે.

૫૬. ઈશ્વરનું સ્વરૂપ [illegible] હૃદયમાં [illegible] રીતે [illegible]

૫૬. ઈશ્વરના સ્વરૂપનો વિ- ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] હૃદયમાં [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible] [illegible] અને ઈશ્વરનું
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~
આ સર્વ ભાવનાઓ [illegible] [illegible] હતી. સર્વ [illegible]
એની [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ અને [illegible] હતી, પોતાની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને પોતાની ~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ અને [illegible] હતી, ~~[illegible]~~ [illegible]-
[illegible], [illegible] ~~[illegible]~~ અને [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
પૂજા ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
એનું [illegible] ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

પ્ર. ૬૪

આવા અને બીજા અનેકવિધ ગુણોનું અને એમની ગાઢ
અનુરાગનું [illegible] ભાઈ બાપુની એમની સાથે
[illegible] પડતી; અને [illegible] ગુણોને ચિરંજીવ-
[illegible] બાપુનાં પિતાશ્રી ને આ લેખકનાં માતા
[illegible] બાપુનાં પિતાશ્રી [illegible] આપુરી
કરી આ લેખકે વ્યવહારથી [illegible] સૂચનાને યોગ્ય
[illegible] આ લેખકના [illegible] પોતાનો
ગણી વ્યવહારનો ત્યાગ કરી [illegible] આ
[illegible] આ લેખકના પિતાની
કામ કરાવતાં. આ લેખકના [illegible]
[illegible] તેમની પાછળ [illegible] પ્રતિનિધિ પૂજ્ય
[illegible] તેમના [illegible] વ્યવહારમાં-
[illegible] તેમના [illegible] પ્રસંગોના વ્યવહારમાં આગળ-
પડતો ભાગ લેતાં, કુળ-સ્વદેશ [illegible] અને સાથે
શ્રી [illegible] હતાં, અને [illegible] પૂજ્ય [illegible] આ
[illegible] માનતાં. [illegible]
[illegible] અને કુદરતી [illegible] સહજ
[illegible] હતાં [illegible] ત્યારે [illegible] હિંમત
[illegible] કરતાં. પણ [illegible] બાપુની [illegible]
[illegible] "[illegible]" આ
[illegible] કે "[illegible]"
ત્યારે [illegible] કે [illegible] કરી શકે
"ભૂલ કરે છે તે [illegible] કરી શકે
"[illegible] અને [illegible] સામનો [illegible]
"[illegible] અને [illegible] બાપુના પિતાશ્રી
"[illegible] ભૂલ [illegible] બાપુનાં [illegible]
"[illegible] તો [illegible]" [illegible]
— આ લેખકના પિતા-પક્ષ [illegible] હતા. તેઓ [illegible]
[illegible] ના હતા, પણ [illegible]
[illegible] પોતાનું [illegible]
[illegible] અને [illegible] ભૂલ કરતા, પોતાનું [illegible]

ગ-કુંવર..

એ દિવસે હૃદયને સમજી ઈશ્વરના પ્રસાદને પોતાને મળેલું ગણી ભાવ અને
સ્વીકારના, ગીતાદિ ગ્રંથોમાંથી [illegible] રહેતા,
[illegible] સંબંધ ભાવિના વિચારમાં રહેતા [illegible] હૃદયપૂર્વક ઈશ્વ-
રાર્પણનો [illegible] હૃદયપૂર્વક [illegible]
[illegible] વિચારવાનો બહુ ભાગ [illegible] વાંચવામાં
[illegible] અને ભક્તિનો [illegible] ભક્તિભાવમાં, [illegible] એમના
[illegible] ધર્મકાર્યોમાં [illegible] આચારમાં
[illegible] પૂર્વભાગ [illegible] અને [illegible]
[illegible] ને કાળે [illegible] તેમના હૃદયના [illegible] અને
[illegible] તેમના હૃદયના [illegible] તેઓ-
[illegible] કે તે [illegible] હતી અને [illegible]
[illegible] તેમને [illegible] હતી અને ઈશ્વરની
[illegible] પણ [illegible] અને ઈશ્વરની
[illegible] હવે [illegible]
[illegible] હતું હતું.
[illegible] તેમાં [illegible] હૃદયની લય,
[illegible] હૃદયનો [illegible]
ઈશ્વરના, ઈશ્વરભક્તિ, હૃદયના [illegible] પોતાના [illegible]
[illegible] પડ્યો [illegible] ચિંતનમાં [illegible]
[illegible] પછી [illegible] હૃદયના [illegible]
હતા, અને તે [illegible] ચિંતનથી તેમનો [illegible]
[illegible] પામ્યા હતા. ચિંતનથી તેમની [illegible] હતી
[illegible] વિચારમાં [illegible]
[illegible] ચિંતનની [illegible]
હૃદયને એ [illegible] તેમાંથી [illegible]
[illegible]. [illegible] દિવસ [illegible]
દિવસ [illegible]

ઓછું અનેકર રૂપ પકડ્યું. તેણે વાતોમાંથી [struck] પણ એ વાતો
તેણે [illegible] રૂપ [illegible] તેણે રોકી [struck]
અને. તેવામાં [illegible] હતો તે [illegible]. ત્યાં તેણે [illegible] માંડ્યા. [illegible]
[illegible]. આ [illegible] તે પ્રમાણે ઉચ્ચાર [illegible] માંડ્યા
[illegible] આ ઉચ્ચાર [illegible] એ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ઉચ્ચાર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] – તેણે
ગભરાટ[illegible] [illegible] [illegible]. આ [illegible] [illegible]
[illegible]! "મોટાકાકા, હું [illegible] છું. આ [illegible] મારાં [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible], મારાં [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] છે તે [illegible], [illegible] તે [illegible] [struck] [illegible].
[illegible] [illegible] છે!" [illegible] [struck] [illegible] તેના [illegible]
[illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] તો [illegible] તેના [illegible]
[illegible] [illegible] પ્રમાણે [struck] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] પડ્યા, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પ્રસંગે
મેં પછી [illegible] કે [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] પોતાનું [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી [struck] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [struck] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[struck] આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. "આ
[illegible] [illegible]. એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], આ
"[illegible] [illegible] [illegible], આ [illegible] [illegible]
"મોટાકાકા [struck] [illegible]" – એ [illegible] [illegible] [illegible]
[struck] ઉચ્ચારણ [struck] [illegible] [illegible], ઈશ્વર[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉચ્ચાર[illegible] [illegible]
આ રીતે [illegible] [struck] [illegible] [illegible] [illegible] [struck]
[illegible], [illegible] [struck] [illegible] [illegible]. [illegible] પ્રસંગે
[struck] ઈશ્વર [illegible] [illegible] ના [illegible] [illegible]. [illegible], પણ [struck]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉચ્ચાર છે, પણ [struck]
[illegible] [illegible] [illegible] ઉચ્ચાર [illegible] [illegible] તે [illegible] તે
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ઉચ્ચાર [illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

તા. ૬.૮.૪

સ્ફૂરવું જોઈએ. આ જ સ્ફૂરવાનું કારણ કોઈ બીજા શરીરની
અભ્યાસથી હોય છે તો કોઈ બીજા હૃદયના સંસ્કારહીનતા
હોય છે જે સંસ્કારહીનતામાં નાંખે હોય ત્યાં એ
સંસ્કારોના દૃઢાભ્યાસના સ્ફુરણા. પણ કરે ત્યારે
હોય છે. આપણે આ પ્રસંગમાંથી ભગવાનના દૃઢ સંસ્કાર
ફેલાતા જે ભાવનાનું સાધન મળે છે. કારણ કે રાખવા માટે
મનુષ્યો પોતાના હૃદયમાં પડેલા ઈશ્વરના પ્રતિબિંબ
વિપરીત રીતે જોઈને પ્રતિબિંબ હોવાના નથી અને વિના
એવાં પ્રતિબિંબને દૂષિત ગણી એ સર્વ પ્રતિબિંબના કારણ-
રૂપ મૂળ બિંબને ભજે છે. ઈશ્વર બુદ્ધિનો એ સર્વ પ્રતિ-
બિંબ દ્વારા અનેકના મૂળમાં એક બિંબને પ્રત્યક્ષ કરી અને
એવી રીતે ઈશ્વરના મૂળ સ્વરૂપનું ભાન કોઈ રીતે પામી
તેનું સ્ફુરણ અને સંપૂર્ણ સ્વરૂપ પામે છે. આવી રીતની
ઈશ્વરબુદ્ધિથી ભાવનાની જે આખું ઈશ્વરસ્વરૂપ પામવા
પોતાના આરાધ્યદેવમાં પ્રગટેલો અને એ સ્વરૂપ દૃઢ સંસ્કારોથી
સ્થાપેલું તે એના શુદ્ધ પ્રસંગમાં એના હૃદયમાં
સ્ફુરી આવ્યા. એની ભક્તિ પણ આપોઆપ પ્રભુની
માતાપિતાના હૃદયમાં, એના પરમાત્મ પિતામાં પ્રભુની
પ્રભુના પોતાના હૃદયમાં અનુભવના એ પ્રભુના
એ બાળ હૃદયમાં, અને એના પિતાની બુદ્ધિમાં
પરમાત્મરૂપે વસનાર સ્વરૂપમાં, ભાવનાની બુદ્ધિએ ભાન-
પણ્યું એ ઈશ્વરને દીઠેલો
એ સર્વમાં
અને નાના કૃષ્ણનું મર્મ નખાયેલ જોતાં એને એ સર્વમાં

અ. શ્લો. ૬૫.૬૬.

એટલે જ મન લગાડ્યું હતું. એના સાહચર્યમાં એણે
[illegible] [illegible] મટુકીમાં, અને ધૂળમાં [illegible] રહ્યા હતા. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] પ્રત્યક્ષ [illegible] [illegible] મન
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કર્યા હતા.
[illegible] [illegible] [illegible] વાંસળી [illegible]
[illegible] અને [illegible] એણે [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] પોતાના [illegible] [illegible] પ્રભાવે [illegible]
[illegible] [illegible] લીધા હતા. એના [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતું.
[illegible] [illegible] [illegible] એટલે જ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] પોતાના [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], એની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], પોતાના [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

૬૬. આવા [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઇન્દ્રિયોના [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઇન્દ્રિયોના [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ઇન્દ્રિયોના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]

નિસ્તરંગ અને શાંત આનંદ ~~છે~~ એવું જ્યારે શાંતિરૂપે
ઊભરાય છે – ~~[illegible]~~ 'શરીર સમુદ્રમાં ડૂબવું', ત્યાં ગામરવાદે જે
રહ્યા નહિ, ત્યારે આ નિરાનંદ આનંદ 'અલૌકિક આત્મસ્વરૂપ રૂપે'
સ્નેહીઓ તથા મનસ્વીઓની ~~[illegible]~~ રોમના [illegible] મહારાજ શ્રીરામની આજ્ઞા-
~~[illegible]~~ ફાયદામાં આવતી અને તેમાંથી અધિક વહેવું આવ્યું છે
તે કારણે શરીરરૂપ વેદનાથી તે દાઝતા હતા છતાં નમ્રતા હતા. તે પણ
એ ફારા ફારી ~~[illegible]~~ છતાં વહેવાર કરતાં કરતાં એ મહાત્મા એ
~~[illegible]~~ પાસે એટલા આનંદીઓને અમારા પરિવારે ~~[illegible]~~ કર્યો અને તે ઉપદેશ
કરતાં કરતાં એકલા દિલે પણ એમ અનુભવ હતું એ શુદ્ધ આનંદ
નહીં તેમ આવી નિરાશાએ પ્રસંગે ~~[illegible]~~ આવા ગામરવાદે આપવા ઉચિત
– એ કેવળ અનુભૂતિઓનું પરિણામરૂપ છે અને – ઊંડે તે આવા
શુદ્ધ આનંદ~~[illegible]~~ પ્રતિભાવરૂપ નહીં. આથી જ આ શુદ્ધ આનંદ
અલૌકિક રહી શકે છે અને નિરાનંદ કહેવાય છે. ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ક્ષીણ થી ઔર બઢા હુઆ એવું એનું સામર્થ્યનું
આજ આ આનંદની આનુષંગિક ~~[illegible]~~ થાય છે. ત્યારે શરીરની
આવ હૈ કે ~~[illegible]~~ છતાં ~~[illegible]~~ પણ ~~[illegible]~~ શરીર
કરાવે ત્યારે તે અનુભૂતિ~~[illegible]~~નું અંતઃકરણ ઊતરતા તે અનુ
ભાવ ત્યારે તે અનુભૂતિ... અંતઃ રહી સહન તે અધિક પ્રગટ થઈ શકે છે અને
આસક્તિ દૂર થઈ શકે છે અને એવા રીતે આસક્તિ દૂર થઈ શકે છે – ~~[illegible]~~
જ રીતે ~~[illegible]~~ આસક્તિઓ ત્યારે પણ સહુથી દૂર થઈ શકે છે – તેમ
જ રીતે આસક્તિ આવે પણ સહુથી ... જરૂર હતી તેમ
ચાલુ આવરણ અને તેને ~~[illegible]~~ પોતાનો પુરુષ હતો તેને
શરીરને રાખું નહીં માટેના સાથી એ જ શાંત પુરુષ~~[illegible]~~ વિરલ
નહીં ઉચિત પામી શકે છે એવો ~~[illegible]~~ અનુભવ વિરલ
છે પણ છે ભાઈ. સ્વપ્નમાં આજ્ઞા પોતાનું મૃત્યુ ઈચ્છે છે અથવા
આ સ્વપ્ન આવે છે અને તે અનુભવ ~~[illegible]~~ અને એ અનુભવ-
લાગે છે આ સ્વપ્ન કેવું છે એવો અનુભવ સ્વપ્નરૂપે વિરાટ
આ [illegible] આવે છે અને તે અનુભવમાં કે એવો અનુભવ સ્વપ્નરૂપે વિરાટે
ત્યારે હું આ સ્વપ્ન ઉપર દૂર થઈ શકે છે. આમ જ ત્યારે અવિદ્યામાં
~~[illegible]~~ વિરલ પ્રસંગો પણ

અ. ૬૬ ૧૬ [illegible]

સુરનાર આનંદ ઈશ્વરસ્વરૂપના પ્રકાશની સાથે ના
જોડ્યા પછી છે અને મનુષ્યના અનુભવમાં તેનો પ્રવેશ થતો નથી. આ
આનંદની એકે કલા પણ ઉદય પામે ત્યારે તે પૂર્ણ કરવાના
મહાપુરુષોનું એક કુળ ગણાય છે. ભૂતકાળની જેમ તેમ વસ્ત્રો અને
વિચારમાં નવી જાતિ તેમ તેમ. આવા આનંદની
કાંઈક કલાઓને ... કલાના સંસ્કારને [illegible]
[illegible]. એક પ્રકારે ... [illegible] તેની [illegible]
[illegible] મનમાં ... તેમ લાગે કે કાંઈ [illegible] [illegible]
રીતે [illegible] વિચાર પડતો મૂકી [illegible]
મંડી જતા હતા. ... [illegible]
આનંદમૂર્તિ એ ... કરતાં નથી ... કરવાથી [illegible]
[illegible] એમ, સ્ફુરી આવતી. [illegible]
[illegible] તેના [illegible]
[illegible] અને [illegible]
[illegible] આવતી [illegible]
કરતાં અને [illegible] પામે [illegible]
[illegible] લાગી [illegible]
[illegible] લાગી [illegible]
[illegible] એની [illegible]
એને [illegible] પ્રયત્ન કરવાં. આ પ્રકારના [illegible]
હતો, એને [illegible] કરતી કરતી [illegible]
[illegible] લાગી એની, અને [illegible]
"[illegible] એમ લાગ્યો છો [illegible] કે હું [illegible]
"[illegible] ના [illegible]! જુઓ, તમારી [illegible]
"[illegible] [illegible] છે તે [illegible]
"[illegible] તો હું [illegible] પણ [illegible] લાગી!" [illegible]
લોકોની [illegible] તે [illegible] અને [illegible]

તા. ૬૬.૬૭

નવા ઉત્પાદકોએ કોડાં કાગળો ગાળી ફુંકમ કેવાં હતાં તેમ તેને મુકા-
વતાં અંદાજ ઉત્પાદકોને કોડાં કાગળો ગાળવો હતો પણ [illegible] તેમ
બાબતે પરદેશીઓનાં દરદનાં [illegible] આવા હતા [illegible] આગળ એમ પરદેશ
પરદેશી [illegible] પહોંચી બાબીશું
બાબીશું. અને હવે [illegible] નવા સમાજમાં [illegible] બધું થઈ
અને નવા સમાજમાં પામીશું એ વિચારથી [illegible] તેથી [illegible]
અને પ્રજાને [illegible] આનંદમાં [illegible] આપે તેવી પોતાની
પણ તેથી આનંદ્યો વિનાનો આનંદ તે [illegible] આપે એવા
મનમાં અનુભવતી અને [illegible] [illegible] પાણી-
કાર્યના સમાગમથી આશ્રમથી [illegible] [illegible] હાથ
નવી પણ ગરીબોના ઘરમાંથી પાણી [illegible] પોતાના [illegible]
[illegible] [illegible] હશે તેમ, એ ઘર જેવા [illegible] થતાં
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઘરમાં [illegible] પામતી
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હાથ [illegible] પામતી
દુઃખ સહેવા [illegible] [illegible] [illegible] વાર [illegible]
[illegible] નવા [illegible] પડતી [illegible] [illegible]
[illegible] એના મનની [illegible] કાગળો [illegible] સમજણમાં આવે,
[illegible] કે કાગળ [illegible] દુઃખના [illegible] આ-
દુઃખ હતો તેની સમજના [illegible] એવાં [illegible] વિનાની
[illegible] હતો તો [illegible] [illegible] આનંદ [illegible]
[illegible] તેમ [illegible] [illegible] આનંદ-પ્રકારની [illegible]
[illegible] પામતા વિનાની એના [illegible]
[illegible] [illegible] કોઈ આ [illegible] સમાજ કરીશું.
[illegible] [illegible] [illegible] પ્રસંગો

૬૭. [illegible] [illegible] [illegible] તેનું શરીર આ-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] માતાપિતા અને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપતું હતું.
[illegible] તેનું મન [illegible] [illegible]

૬૭ આશ્રમ [illegible]
૬૮ [illegible]
[illegible] આશ્રમની
[illegible]

૨૫-૬૬-

એક દિવસ સાંજના પાંચેક વાગ્યાં બહારના ઓરડાઓમાં [illegible]
હું મ. ફ્લૅગ દેખાવાની વાંચો વાગ્યાં હતાં અને વરંડામાં બાળકવાળી
સૈનિકો, ઘર હતું. ઘરમાંથી ભગવાનદાસની માતા, બાપ, બહેનો,
બાઈઓ, અને સર્વ મંડળ [illegible] તે દિવસનાં આગળ નીકળ
રહેવા તેની રાજરમત લેવા ફોઈફૈ, દિવાળી, રાત્રે બહાર
બાળકો ચાલ્યું અને ઘર [illegible] વળતી વિનાનું થયું ગયું. તેમાંથી એક
મજૂર પહોર ગયું તેણે બોલવાનાં બાળકનાં. થઈ ગઈ — "આવો,
"આવ્યું ભાઈ!". હું દૂર ઊભો હતો મારીમાં [illegible] રડતી હતી [illegible]
હતો તેને [illegible] આવીને આવ્યો અને "ઘરમાં ફાટ છે."
એક [illegible] પૂછ્યાં "ભગવાનદાસ રડતી છે" એટલે ફરી ઊભો
હતો ત્યારે ત્યાં સર્વ આ દિવસનાં આગળ લેવા રોજના
દિવાળી બાળકો અને ભગવાનદાસ ઘરમાં ફેંક રહી છે! આ પ્રમાણે
ખેતી છેલ્લી ગયું. [illegible] ઘરની બહાર
[illegible] મનમાં વિચારી અને ફરીથી કિંમત પાછળ રડવા લાગી
કોઈ વિરોધ છે તે ભાગવા માટે અને આગળ મંડળમાંથી
આવી ઘણી કરતાં કોઈ વિરોધ સાંભરે. હવે આગળ મોટી સાંભળવાને
માટે તો ભગવાનની પાછળ ભાગવામાં મને હતી પછી તેની આગળ
ન રહે. તે શું કરે છે તે જેમ ફરીથી તેને [illegible] પાસેનાં [illegible]
મુશ્કેલ કરતાં તે [illegible] કોઈની ફરી કરે છે. ભાગવા પાછળ વિના ભાગવી
લેવા [illegible] મારા મનમાં ફાંફાં ફર્યું. ભાગ્યા ભાગ્યા પાછળ
મંડળમાંથી તેની પાછળ ભાગદોડીમાં, ભાગદોડીમાં હું ગયો અને
મંડળમાં તે મંડળમાં જ તેની પાછળ ભાગદોડીમાં હું ગયો અને
લાગે [illegible] ભાગવાનું તો દરવાજા બહાર બહાર લાગતો
વહેલી ફરી એક પાછળ ફેર [illegible] લાગે આંસુમાં ભગવાની
લાગે ફરી એક પાછળ ફેર [illegible] આંખો
આંસુની બહાર હતી. તેના મુખ ઉપર સ્મરણનાં [illegible] [illegible]
નામે મુશ્કેલી હતી. તે [illegible] બોલી ભરી [illegible] વિચારપૂર્વક [illegible] એક
એક [illegible] વિચારે સાંભળે એક-બીજાની — કંઈક ગાતાં હતાં અને

પ્ર. ૩૬ [illegible] પણ ઉપર લખ

~~[illegible]~~ ધામે ધામે ~~[illegible]~~ ભમતો હતો. મેં [illegible]

હેતો લાગતો હતો. એ શ્લોક શો હતો?

"तृष्णां छिन्धि भज क्षमां जहि मदं पापे रतिं मा कृथाः।
"सत्यं ब्रूह्यनुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनान्॥
"मान्यान्मानय विद्विषोऽप्यनुनय प्रच्छादय स्वान्गुणान्।
"कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां लक्षणम्॥*

આશ્રમોમાં મારા જેવા ભમતા હતા પણ શ્લોકમાં લખ્યા મુજબના [illegible] એના [illegible] ને ઓળખ્યો નહીં અને કેવું જોવું નહીં. એના [illegible] મેં એમ તેને ~~[illegible]~~ ઓળખ્યો. આ [illegible] પવિત્ર ચિત્રમાં ચિત્ર ~~[illegible]~~ આવ્યો. એ ચિત્ર જોવામાં મને વધારે સંતોષ [illegible] ઓળખવા કરતાં એ ચિત્ર એનું ચિત્ર એ શ્લોકના [illegible] હતું પણ એનું [illegible] એ શ્લોક ગાતું દેખાતું હતું પણ એના [illegible] એ ગાયનને તાલ દેતો લાગતો હતો, પણ [illegible] હતું - એનો હાથ એ ગાયનને મનમાં ઠસાવવાનો પ્રયત્ન [illegible] એનાં શ્લોકોના જોડે જોડે [illegible] મનમાં [illegible] - એના ઉપદેશ [illegible] - તૃષ્ણાનો છેદ કર - એનું [illegible] ~~[illegible]~~ તૃષ્ણાં છિન્ધિ - [illegible] નહીં એનું [illegible] મનમાં [illegible] ~~[illegible]~~ એના [illegible] ~~[illegible]~~ કરતો [illegible] એ ~~[illegible]~~ [illegible] કરવા ~~[illegible]~~ પાછો પડ્યો, ભજ ક્ષમાં - ક્ષમાનો [illegible] - એ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] હતા પણ [illegible] ને [illegible] પણ [illegible] એ શ્લોકની [illegible] પડ્યાં, [illegible] એ [illegible] એના ચિત્રમાં નહીં એ [illegible] ને વિવિધ એ હતો ~~[illegible]~~ એના ચિત્રમાં [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] એ ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ દીધા, ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] વિરામ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ એ હતા [illegible] ~~[illegible]~~ સમજું ~~[illegible]~~ [illegible] દયાનશીલ ~~[illegible]~~

---

* તૃષ્ણાનો છેદ કર! ક્ષમાનું સેવન કર! મદનો નાશ કર! પાપ ઉપર પ્રીતિ ન કર. સત્ય બોલ. સાધુજનોને માર્ગે અનુસર. વિદ્વાનોનું સેવન કર. માનનીયોને ~~[illegible]~~ માન આપ. શત્રુઓનું પણ સમાધાન કરી લે. પોતાના ગુણોનું પ્રચ્છાદન કર. કીર્તિનું પાલન કર. અને દુઃખી પર દયા કર. આ સર્વ ~~[illegible]~~ સત્પુરુષોનાં લક્ષણ છે.

ઘણું ચિત્ત [illegible] ન તજી શકિયું કે [illegible] હતા તે [illegible]
એનું મૂળ ઉપરની [illegible] [illegible] [illegible] હતી.
એ દિવસોમાં [illegible] એ [illegible], તેમ એ [illegible] [illegible] [illegible]
એમનું આખું ઘડતર ઘડાતું ગયું. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], તેમ એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
તે [illegible] [illegible] હતા તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ૧૩૪ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતા. એ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતા.

એના હૃદયમાં [illegible] (margin note)

તે માટે [illegible] [illegible] એના હૃદયમાં
એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હતા [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
એ [illegible] એ [illegible] એના એ [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] એના હૃદયમાં [illegible]
[illegible] એના [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] એનું [illegible] [illegible] [illegible]
એના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] એના [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] તો [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

પૃ-૬૭

હેવાં છે તેરભાગોમાં ના ભોળા પ્રસાદિકે મહાદેવનું મંગાવેલ

મુહૂર્ત કહ્યું છે; ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

૩૦-૭-૪.

જીવનકથાનું પરિશિષ્ટ.

સૂચના:- આ પરિશિષ્ટનો અર્ધો ભાગ ગુજરાતનાં છે રહેતી અર્ધ છોડીજ છે. એના તેર ખંડ છે. પ્રથમ બે ખંડમાં જ્ઞાન

સિંધુ લીલાવતીને લખેલા બે પત્રો છે. તે જૂનાગઢમાં તેના મહેતરવટમાં રહેતી ત્યારે તેના અભ્યાસ માટે લખેલા છે. ત્યાં તેના પડોશમાં ત્યારે કુટુંબ રહેતું. એક કુટુંબ

રા. રા. છગનલાલ હરિલાલ પંડ્યા, બી.એ., જૂનાગઢ દીવાનના સરકારી, તે હતું, અને રા. છગનલાલનો સંબંધ જીવન-કથામાં કહેલો છે. આ સિંધુ ઉપર લીલાવતીના સ્વાધ્યાય-

મેં રા. છગનલાલને પણ લખેલો હતો. વાંચવા અને તેની જીવનકથાનો કેટલોક ભાગ તેમણે તેઓ કોઈ સૂચનાઓને દોરે તે લખાવવાની વિનંતિ દ્રષ્ટિ અર્થે તેમને મોકલેલો હતો. આ ભાગ પણ વાંચીને તેમણે પાછો મોકલ્યો તેની સાથે એક ખબર પણ આ સિંધુને મોકલ્યો. પાંચમા તથા છઠ્ઠા ખંડમાં તેમના

આ બે પત્રો છે તે છોડીજમાં છે.

જૂનાગઢમાં લીલાવતીના પડોશમાં બીજાં

બે કુટુંબ હતાં તેમાંનું એક રા. રા. હરકુંવરબાઈનું (સરસ્વતીચંદ્રની) પંડિતરાય પંડ્યા (તે કાળે જૂનાગઢના રાજ્યના) અને બીજું રા. રા. ગણપતરાય મજમુદાર (તે કાળે જૂનાગઢ રાજ્યના કેળવણી ખાતાના ઈન્સ્પેક્ટર) એ ભાગમાં

હતાં. તેમાંથી રા. હરકુંવર-બાઈનું કુટુંબ, એમ બે કુટુંબ હતાં. ખંડમાં છે અને રા. ગણપત-રાયનો છોડીજ પણ દશમા ખંડમાં

સાધનો ગુજરાતી પણ ઘણાં વાંચ્યાં છે.

આ લેખકની સાથે રા.રા. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી, એમ.એ., એલ.એલ.બી., સાથે ભાષાના સંબંધે કાંઈ પત્ર-વ્યવહાર આ લેખકને થયેલો તેમના ઉપર આ લેખકનો પત્ર ઘણા વાંચ્યા છે, અને આ લેખક ઉપરના તેમના પત્ર કાગળ નથી લખ્યાં વાંચ્યાં છે.

આ લેખકના લેખનક્રિયામાં તેના વિદ્વાન ત્રિપાઠીમાં રા.રા. નરસિંહરાવ ભોળાનાથ દિવેટિયાનો આભાર માનવો એ મને યોગ્ય છે અને થયેલો. એ લેખો આ લેખકનાં પુસ્તકોમાં ગુજરાતી સાહિત્ય ગ્રંથોમાં "લલિત" નામ આવે છે અને તેમના લઘુ કાવ્યો આવે છે "લલિત"-તે તેમના એ નામથી પ્રસિદ્ધ થયેલાં કાવ્ય રા.રા. નરસિંહરાવ જ છે. એમનો આ લેખક ઉપર ઘણા વાંચ્યાં છે. આ લેખકનો ઇંગ્લિશ પણ ઘણા વાંચ્યાં છે. ભાષાંતર ગ્રંથનાં પુસ્તકોની પ્રતિભાવાળા સમરણોમાં એમનો પણ આભાર.

રાજકોટમાં વાંચ્યાં કાઠિયાવાડના દીવાન રા.રા. ગોપાળદાસ વિહારીદાસનો ઇંગ્લિશ પણ છે. એ પ્રથમ ભાવનગરના રાજ્યમાં અને જૂનાગઢના રાજ્યમાં ઉચ્ચ અધિકાર પર રહ્યા છે. દીવાનજીના કુટુંબ સાથેનો આ લેખકના કુટુંબનો ઘણા કાળનો છે.

આ લેખકના કાઠિયાવાડીઓમાં ઘણાં છે તેમના વાર્ષિક સમાચાર એ તે સમાચારમાં ભાષાના વિષયે થયેલો ઉદ્ગાર સાથે વાંચ્યાં છે, અને તે સમાચારના રા.રા. કવિ દલપતરામ ડાહ્યાભાઈનો પત્ર પણ ઘણા વાંચ્યાં છે. તે પછી રા. કવિ દલપતરામ પણ

લોકોના સાહસોમાં જોગવાઈ કરી દીધી દેવનાગરી સ્વીકારેલી
ફેર છે, [illegible] .

ગુજરાતીના [illegible] ઉપર પ્રીતિ રાખનારે
વર્ગના શાસ્ત્રીઓ દ્વારા તેના અગત્યનું ચિન્તા ચિન્તા પ્રકારે
કંઈક ભાન થાય છે, અને ત્યાં તેની [illegible] આ
તેમના ઉદ્ધારનો સ્વભાવ પણ સંભાળ કરે તો તે
પ્રતિપાદન કરી ગયેલા અને તે પ્રતિજ્ઞાનારાઓનો
હૃદયસ્પર્શી માટે ઉમેરો [illegible] ભાગ [illegible] પરિશિષ્ટ
આ ઉમેરેલું છે.

---

(૧) આ તે ~~[illegible]~~ બાપુનો આશ્રમ ઉપર પત્ર.

અમદાવાદ ફેબ્રુઆરી

મહાવદ ૯. ૭૮, ૧૯૨૨

ચિ. અ. સૌ. લીલાવતી:

તારી બાના કાગળો આવ્યા ઘણા કાગળો

અઠવાડિયા પત્ર તને લખ્યા પણ તારો પત્ર નથી ને લાગલગાટ

મેં તો પત્ર તારો પત્ર નથી તેથી બહુ ફીકર થાય છે.

માટે આ પત્ર મોકલું છું કે તરત પત્ર લખજે ને તેમાં

તારા શરીરના ને ચિ. બાળકોના સમાચાર ખબર લખજે

ને પુરેપુરા જે હોય તે લખજે ને હવે પત્ર નહીં લખે તો

આ જાણી બહુ દુઃખ થશે તેથી દાદ જોઈને ઈશ્વરભાઈને

કે કોઈને હું જુનાગઢ તને તેડવા મોકલીશ. માટે પત્ર તો

ઠેકાણે પત્ર લખજે. ને આજ સુધી હું એવા કાંઈ કારણોથી

ન લખ્યો હોય તો ફરી આવું આળસ કરીશ નહીં ને

શરીરની તબિયત હજુ લખાય એમ હોય નહીં તો ખબર

પર કોઈ પાસે લખાવજે અથવા હવેનું બધું સમાચાર

તે લખજે.

તારી તબિયત બાબતમાં તેમ તારે સારું

થવામાં મારી જુદી લાગણીનો બહુ વિચાર રહેલાં કરે છે.

અમારા બાળકો તારે ત્યાં સારું માંદા છો પણ ત્યાં

પણ રહેલાં છો. ને તને જે કાંઈ જોઈએ તે અમારી પાસે

તે પ્રકારે બીજું કાંઈ સંભારવું હોય તો તને આપવા પત્રમાં

માટે હું આપની રહેવો જ્યાં તે એ વિષય સ્થળ લોકો પોતા
નું દેહ પણ-આ બાબત તમે કાળમાં ભાગતાં જો નહીં
માટે વળી વિચાર કરી લેવો તમે પરમાત્મા કંઈ બોધ
આપવાનો મોટી મોટી બાબત આપેલ એટલુંજ મારા
હૃદયમાં રહેલું છે ~~રહેલું છે~~ જે આ નિકુળ બોધ્યો છે
તેમાં આપેલો મહાન લેવું છું તે ઈશ્વર મંજૂર કરે એવા
પાસના રાખું છું. હું સમજું છું તે આ સમજુ કહેવ 2
વહીવટ તો એજ તોફાન ઉપયોગ છે.

ઈશ્વર મનુષ્યને દુઃખ આપે છે ત્યારે ~~તો એમ~~
~~આપે છે~~ કે પણ જ્યારે તે આપણાં નાસ્તિક દુઃખ
આપે છે ત્યારે તો એમ ગણાય છે કે તેનાં પાપકર્મોનો
તેને ઈશ્વરે શિક્ષા કરી, પણ તેના જીવને શિક્ષાનું
કારણ આ જન્મમાં દેખાતું નથી ત્યારે કહેવામાં આવે
એમ ગણે છે કે પાછલા જન્મમાં કરેલાં કુકર્મો ભોગ
આવી રીતે આ જન્મમાં ભોગવે છે તે બાબત ગણાય છે.
આ જન્મમાં કરેલાં સત્કર્મો ભોગ સુખ રૂપે મળ-
વાનો ફળ પાછો આપશે અને તે પરિ બેવુ આવ્યુ
કહેલો છે કે

कस्यात्यन्तं सुखमुपगतं दुःखमेकान्ततो वा।
नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण॥

અર્થ— સુખ કોને સર્વદા પ્રાપ્ત થયેલું હોય કે દુઃખ

કોને સહકાર છોડેલું છે? સુખ અને દુઃખ બેનાંથી એક
પણ એકાંતે એટલે એકુજ એટલાજુ નથી પણ સુખ
પછી દુઃખ ને દુઃખ પછી સુખ એમ વારા ફરતી
આવ્યાજ કરે છે તે ગાડીના ચક્ર એટલે પઈડાની પેઠે
એટલે આરે પાસની ગોળ ફેર ફૂર્યાં કરે છે ને ઉપરનું
નીચે આવે છે ને નીચેનું ઉપર આવે છે. સ્નેહ સંસાર
માં ફેરફાર થયાં કરે છે. તોપણ સંસારમાંના [illegible] એવું દેખાત
આવું સુખ હતું ને દુઃખ થયું તેનું સુખ થવા વાળું...
હજુ આવ્યો નથી. ને એ વખતનાં દુઃખનો તું ભાગી
ના પણ તો તેને સુખ થશે તે ઠાણે તેમાં ભાગ
ભાગ ભાગીદાર થશે. એવો ઠાવ. આપણો એમ જ
જ તારે તારું ઘણું ભારે જોયું નથી. ને તારી સંભાળ લેવા
હું તો એક આવા ગરીબ છું પણ મને ... તારૂં
આગાધિશ નું ઠેકાણું નથી તે તારી સંભાળ લેશે
માટે તેના ઉપર પ્રભુ વિશ્વાસ રાખજે તેનો દુઃખ
ભોગવવો એટલે સારું ભોગવવું પડશે. આ આ-
વખતમાં તારે કંઈ જોઈતું પણ તે ફિકર કરવાની પણ
જરૂરતમાં રાખવી નથી પણ પ્રભુતાનો આ આપ
આવતાં સઘળી આફતોમાં દુઃખ દૂર કરવાની પણ
સમજણ છે માટે તારા ભોગવતે ભગવાનનું દુઃખ

કે અકૂરા સાચું ન જોતાં નરો કેમ ચાલતી છે

ઈશ્વર તમને આ અને આવતા સર્વ અવતારમાં

સુખ અને શાંતિ આપે. જયંતીને ઠીક [illegible]

ત્યારે મારા મારા મહાદેવમાં એવું મિત અને નાનું

હતું. હું પરદેશમાં છું ને ત્યાંની સ્થિતિ અને ઠીક

લાગ્યું નથી પણ આ ડાયા વાંચવા જેવું છે

ફરીથી આવું હોય તો એ વાંચજો તેનો શું જવાબ દે-

શો કે એટલો તમે લખો. સુખ [illegible] માટે અ-

મન લખ્યું છું. હું મન લખતો નથી ને [illegible]

સમાચાર લખ્યું [illegible] લખવું નથી. ત્યારે એ

પણ લખું ને જોવું [illegible]

ને એમ લાગ્યું છું કે ને [illegible] તમે [illegible] ને

[illegible] ઈશ્વર

તમને સુખ [illegible]

[illegible] કરશે. મારે સર્વ રીતે [illegible]

સુખમાં રાખજો ને ઈશ્વર ઉપર વિશ્વાસ રાખજો

તેના કૃપાનો આશરો છોડશો નહીં. જે ઈશ્વરનો

વિશ્વાસ રાખે છે તેને ઈશ્વર બચાવશે. [illegible]

[illegible]

[illegible]

લિ. [illegible]

[illegible]

(૪) ના. નિઝામી શ્રી ... અમદાવાદ તા. ૧૦ માર્ચ ૧૯૦૧

પ્રિ. એમ. સી. ...

મારાથી ખરી તમે લખેલો. પણ ફરી લખું છું.
તમારા પુત્રને અને દીકરીને સુખ છે એટલું જાણીએ
છીએ ત્યારે સંતોષમાં રહીએ છીએ. ને પણ જાણે એ પત્ર
વ્યારે ઓછો રહીએ માટે આવું કાંઈ લખવાનું ન ...
તો મારા કાંઈ ઉપર "ખુશીમાં છું" કે "ત્યાં આવીશું"
એટલો ઝુંડો લખાણો પણ હજુ નહિ લખવાનું
રાખ્યું. તાજું ... જુનાગઢના ઠાકોરે ...
ઉપર અને સુ. ... ઉપર પણ લખેલા
છે કે ડાક્ટરની સલાહમાં તમે અમદાવાદ મોકલવા
ઠીક લાગે તો તમે હોટેલના સંગાથમાં મોકલવા ધરે
ને ત્યાં રાખી એકાદ કરવું ઠીક લાગે તો તેમ
કરવું. મારે ડાક્ટરના અભિપ્રાય પ્રમાણે ત્યાંને
નહિ રાખવું. તમારે ત્યાંથી બધાંને લખ...
આવવાનું બંધ રહ્યું છે જે હવે ત્યારે તેમના
સંગાથનો અવસર તે આવે ત્યાંથી અહીં આવવાની
ધાર ... નહિ ... મારે ડાક્ટર કહે તેમ
કરવાને ના કહેવા નથી.

તમારા પ્રેમના પત્રમાં તેઓએ લખેલ ...
ના ... લખવાં ... હું ... રીતે ...
... કર્યો ...

પોતે ખાઈએ પણ આપણાં દેશનાં ભુખ્યાંઓનાં
માત પિતા ખાઈએ છીએ તે પ્રમાણે ભણેલા માણસમાં
સંતોષ માનનારો ભુખ્યાઓનો વિચારના અને મુરખ-
શેતાનના વધારે ગણવાનું કારણ છે. આપણામાં
જે પુત્ર પોતાનાં આખું કુટુંબનું કલ્યાણ ઈચ્છતા
માં અને તેમનાં માણસો સંતોષી રાખવામાં પોતા-
નો ધર્મ ગણે છે તે પોતાનાજ માણસ ઉપર ઉપ-
ભોગ કરે છે. કારણ એટલું પુત્રને એ કુટુંબ
આખાનાં તેનાં પોતાનાંજ માણસ હોય છે.
તેજ પ્રમાણે સર્વનાં માણસનો વિચાર. જે ઈશ્વર
ને આપણને દુઃખ આપે ત્યારે એ દુઃખ પણ
ઓછું કરી આપે છે એમ ગણી શાંતિ પામવી.
એક વખતે તું સમજે છે તે બધું યોગ્ય છે એ.
એટલે સમજણ તને ઈશ્વરે આપી એજ એવું
એની અમૂલ્ય કૃપા ગણવી. એટલે એવાં તો
આપણા મહાત્માઓ એવું કહી ગયા છે કે
अर्थमनर्थं भावय नित्यं नास्ति ततः सुख-
लेशः सत्यम् । पुत्रादपि धनभाजां भीतिः
सर्वत्रैषा विहिता रीतिः ॥ (અર્થ – અર્થને અનર્થ
તે હમેશાં તું ચિંતવ. અર્થથી રંચ જ [illegible] [illegible]

તેમાં સુખનો લેશ પણ નથી એ વાત સારી પેઠે
જેના ધ્યાને ઉતરી છે તેને પોતાના પુણ્યની [illegible]
ભીખારી કહેલે એવા સંસારમાં રહેવું પડે છે.

ભર્તૃહરિ કહે છે કે

न संसारोत्पन्नं चरितमनुपश्यामि कुशलम् ।
विपाकः पुण्यानां जनयति भयं मे विमृशतः ।
महद्भिः पुण्यौघैश्चिरपरिगृहीताश्च विषयाः
महान्तो जायन्ते व्यसनमिव दातुं विषयिणाम् ॥

(આ સંસારમાં ઉત્પન્ન થએલું કાંઈ પણ ચરિત્ર અંત
સુધી કુશળ હોય એવું મને દેખાતું નથી, અને ઘણાં
ઘણાં પુણ્યે કરી મળેલાં જે ઈચ્છિત સુખ મળે છે
તેનું પરિણામ શું આવશે તે વિચારી એટલે વિચાર કરતાં
ભયને મને ભય થાય છે. કારણ કે મ્હોટાં મ્હોટાં પુણ્યના
ઓઘ એટલે જથ્થા વડે મળેલા અનેક વિષય એટલે
ઈન્દ્રિય ભોગો સંસારનાં સુખ ભોગવનારાઓએ લીધેલ તે મળે
છે ત્યારે એ વિષય વહેલા એવા મહાન થઈને પણ
આપે છે તે વિષયના ભોગવનાર વિષયીને સુખને બદલે
વ્યસન એટલે દુઃખ આપનાર થઈ પડે છે.)

ઉત્તર. એમાં બહુ ઊંડા અનુભવની વાત છે
તે તમે સમજવા જેવી સમજો એવું ધારીને
હું વિસ્તારથી લખું છું.

આ દુનિયામાં લોકો ધર્મ કરે છે તેઓ કોઈ ઈશ્વરને ખુશ
કરવાને માટે જ કરે છે. જે ઘણા લોક તો તેમાંથી
કાંઈક પુણ્ય થાય ને ફળ મળે કે સંસારનું સુખ
મળે એવી કામનાથી ધર્મનું અનુષ્ઠાન કરે છે. કામના
રાખવી એ એક જાતનો લોભ છે. અને કામનાથી
કરેલો ધર્મ સકામ કહેવાય છે ને કામના વિના
કેવળ ઈશ્વરને પ્રસન્ન કરવાને ધર્મ કરીએ તે નિ-
(૫૩) ષ્કામ ધર્મ કહેવાય છે. જે માણસ દુઃખમાંથી બચ-
વાની ને સુખ પામવાની કામનાથી ધર્મ કરે છે તેનો
ધર્મ સકામ છે ને ઈશ્વર તેની કામનાને સફળ
કરે છે ત્યારે તેને ઈચ્છેલો બદલો આપે છે. આ
સંસારમાં આવાં કહેવાતાં સુખ માત્ર ગણત્રીમાં વિષય
કહેવાય છે. રાજનો કારભારની પદવી પણ વિષય છે.
ને સ્વર્ગ પણ વિષય છે. આવા વિષયની કામનાથી
જે પુણ્ય કરે છે કે ધર્મ કરે છે તેને તે વિષય મળે
એટલે જે પુણ્ય અને ધર્મ સમાપ્ત થાય છે ને તેનું
ફળ પૂરું થઈ રહે છે એટલે વિષય પોતાનું ફળ આપ-
વા માંડે છે. એવા પુણ્ય કરી ફળ લેવી ત્યાર પછી માણસ
સ્વર્ગ ભોગવે તો પણ સ્વર્ગ પોતાનું ફળ શું આપે?
સ્વર્ગવાસના ઘરમાં - કેટલાંક અને દુઃખ. હોય છે જે

[illegible] એ ઈશ્વર માટે

[illegible] કે [illegible]

કે મને [illegible]

આ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] છે.

મારે [illegible] નહીં [illegible] —

[illegible]

[illegible] તો [illegible]

[illegible] છે. [illegible]

[illegible] તો [illegible]

[illegible] છે તો [illegible]

તો [illegible] અને એ [illegible]

[illegible] છે.

ને છોડે એવા આત્યંતિક રોગો (દવાઓ એ જે તેનું
દુઃખ નથી છોડાવી દે. દુઃખનું આવી રોગ કહે છે
એ રોગ) કેવું કહે છે. વસુબંધુ કહે તેના
મ. ગુરાવને સુખ મળે છે કરે. તેનું [illegible] દુઃખ
[illegible] ત્યારે [illegible] આત્યંતિકને દુઃખ [illegible]
[illegible] કરે છે. જે લોકો દુઃખ [illegible]
[illegible] કારણો કે તેને વધી દુઃખ [illegible]
નથી. તેને આવા રોગ. [illegible] તેના
લોકો મોટા પ્રોતા અનુભવે મટે એટલે [illegible]
નો મહત્વ વધી જાય અને [illegible] આત્માને અનુભવ
[illegible] અને જુએ મળે છે. એનું [illegible]

શ્રુતં રક્તં તદ્વા સ્યાદુપશામ કસં યત્ર ભવતિ ॥

અર્થ: જે શ્રુત મોટે [illegible] બેવકામ મોટે [illegible]
રૂપે શ્રુત નથી થયું તે તો [illegible] આવું [illegible]
છે [illegible]. [illegible] તે [illegible] મનનું નહીં. [illegible]
[illegible] [illegible] કે દુઃખને [illegible] [illegible]
એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] છે જે એવાં [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] રૂપે આત્માનું [illegible] આવ્યું છે તે [illegible]
[illegible] એટલે [illegible]
[illegible] દુઃખમાંથી [illegible]
અફૂટ હશે. [illegible] મેં વાંચેલું. [illegible]
[illegible] અનેક [illegible]
એટલે અનેક દુઃખોથી [illegible]
સંબંધ છે ત્યારે એનો [illegible]
[illegible] દુઃખ
[illegible]
[illegible]
[illegible] અફૂટ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

હવે પોતાને માથે [illegible]
[illegible] દુઃખ [illegible]
[illegible] દુઃખને [illegible]
[illegible] અને તેનું [illegible]
[illegible] છું અને. [illegible]

ઉપર જે શ્લોક મોકલ્યો હતો તે લખું છું.

विचारशालीषु सुदूरदर्शी
दुःखोदधावापतिते सुखाय ।
आविष्कृते [illegible] पाते स्वसुजन
गुणमहदौ [illegible] किमु लोकनाथ ॥

અર્થ — વિચારવાળો અને દૂરદર્શી પિતા પોતાના પુત્રના સુખને માટે આકુળ એટલે હાલતાં દુઃખ મહાસાગરમાં પુત્રને નાંખેછે તો લોકો ફરતાં પધારે એટલે [illegible] પિતા ફરતાં પધારે તો શું [illegible] [illegible] પિતાના ~~પિતાનો~~ લોકોના નાથ પોતાનાં બાળકોને મોટાં મોટાં દુઃખ દેખાડે અને તેમાં જ બાળકોના [illegible] [illegible] [illegible] તેમાં શેર [illegible] છે.

જે ઉપર લખેલા આ વિચાર હતા તેજ ઉપર તને એ વિચાર કરતો જોઈ હું પ્રસન્ન થાઉં છું. જો ઈશ્વરે જેવું મારે કુટુંબ [illegible] છે તેવું [illegible] કરશે એવો આશા. [illegible] — એ [illegible] [illegible] આત્માનું જ ઈશ્વરને ને આડી [illegible] રહે છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહ્યો જુવાનો [illegible] [illegible] ગાઢાં છે.

લિ. શ્રી. [illegible] [illegible] આશીર્વાદ.

(મુ.રા.રા. ભાઈ ... અનુપરામ ... ૧૮૫

સુરત ... પાસે ...

ઠેકાણું.

તા. ૨૦.૩.૧૯૦૮. તા. ૬.૨.૦૬ ...

સુજ્ઞ. ગોવર્ધનરામ,—

આપને સમજ કે ... મારા જાણવામાં આવ્યું છે, આપે ... ગુજરી ગયા ... ત્યારે ... ગયા, અને ... દિલાસો ... કરી.

હું આશરે બે વર્ષ જુનાગઢમાં રહેલો ત્યારે રા.રા. મણિભાઈની ઓફિસના ઘરમાં જ હું રહેતો ... એ બેનને મળેલી કેળવણી, તેના ઉંચા સંસ્કાર અને બીજી સ્ત્રીઓને અનુકરણ કરવા યોગ્ય લક્ષણો જોઈને હું આનંદ પામતો હતો. અને મારી સ્ત્રી તેના સહવાસથી ... યોગ્ય અનુકરણ કરે એમાં સંતોષ માનતો હતો.

એવી પુત્રીના વિયોગથી આપને ઘણો શોક થવો સ્વાભાવિક છે. ... આશ્વાસનમાં ... આપને હું ... છું. એટલે આપને આશ્વાસન આપવાનું ... જ કરતાં ... અને આપના કુટુંબ પ્રતિ આ સમયમાં અમારો ... શુદ્ધ સહભાવ ... કરી વિરમીએ છીએ. ...

मुसे पुकिवजुनो

લે. ... અનુપરામ ...

(૪) [illegible] સંવત ૧૯૮૫, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] લોલ.
[illegible]
[illegible] લોલ.
[illegible]
[illegible] લોલ.
[illegible]
[illegible] લોલ.
[illegible]
[illegible] લોલ.
[illegible]
[illegible] લોલ.
[illegible]
[illegible] લોલ.
[illegible]
[illegible] લોલ.

૫.

Junagadh.
6-1-1902

My dear Govardhanbhai,

I have been watching with great anxiety the progress towards recovery of our Lilavati Bahen and the accounts which were received some days ago being hopeful I was under the impression that she would regain her health in course of time. But I learn today from my mother that she has again had a relapse and that the condition of the poor dear girl is critical.

I can well imagine how you who are on the spot feel to see a dear pet child – reared with as much care and attention – fast sinking in spite of all the medical aid a fond father's love could bring to bear on the case. Verily, the privations x x and the exertions she had to make in order to keep the family-wheel ~~agoing~~ a-going are at the bottom of this evil. x x x All we could do was to sympathize with her & lessen her burden as far as practicable. You have spared no pains to keep her contented and happy; but her physical constitution has proved too weak to resist the attacks of fever &c. brought on by a sensitive mind and work without rest or proper nourishment. May God in His mercy ~~give her~~ spare her & give her long life.

With best wishes to all,

Yours very sincerely
C. H. Pandya.

(૬) ગો. મા. [illegible]

Nadiad, 7-8-03

My dear Govardhanbhai,

I have gone through – with much painful interest the portion you have already writing and let me acknowledge that I could not prevent ~~to~~ tears from spontaneously over-flowing in my eyes when I came across certain passages – episodes – which I knew but too well.

I had a very high regard for the dear deceased, but your ~~he~~ present effusion has disclosed certain precious traits of heart in her character which I had not the opportunity of being acquainted with ~~~~ and which hardly any one else but those nearest her could expect to be acquainted with while she was alive. Such a noble self-sacrifice is indeed exemplary, and I doubt not but that the ~~public~~ publication of this small book will ~~readers~~ benefit numerous readers who suffer more or less as

she has suffered.

Your exposition of her high moral character has increased my regard for her a hundredfold, and the fear that I may not be able to control my feelings if I try to speak about her to you in person deters me from seeing you again, and therefore I return the manuscript herewith with thanks.

x x x x

Yours very sincerely
C.H. Pandya!

(૧૦) રા.રા. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીનો તા. ૧૬ જાન્યુ. ૧૯૦૨.

Girgaum Road
Bombay,
16 January 1902

My dear Govardhanbhai,

It was only today that I learnt from Bhavnagar that poor Lilavati has in spite of all your loving care succumbed to the fell disease. It is indeed a great blow to you, specially when one thinks of what an ideal girl she was, one feels as if one has lost a gem from our womankind. I offer to you my sincere sympathy in this bereavement, and I consider myself particularly fortunate that I was brought in contact with such a good girl only so shortly before she left us.

Let us hope that Lalitā Bhabhi would
? take it as ! as as you ~~[illegible]~~
must be doing, and that it does not bear seriously on her health.

Yours ~~[illegible]~~ obedly
Krishnalal.

~~6 Nadiad, 17-1-1902,~~ ૧૫૨

(૮) [illegible]

Nadiad, 17-1-1902

My dear Kridmalal,

Your letter to me and mine to you about Lilavati have crossed each other.

x x x x

You call her "an "ideal girl" and, if I differ from you in that description, it is because I know that she would have been still more "ideal" if ~~to~~ Providence had taught me better ~~x x x x~~ ~~have~~

That a girl so "ideal" ~~should~~ should have now been reduced into a mere "idea" of memory and that she should have suffered so much socially ~~in~~ and in point of health, — these and other ideas now haunt me and cause at times a deep-seated agony in my heart. She had inherited not only the best traits that I am conscious of having within me or within her mother, but she had ~~very~~

more valuable additions to her own intellectual calibre and moral stamina, — things for which credit was due to her own soul rather than to any heredity. I do not so much feel her death as her agonies in life and death, and it is an uphill task for my philosophy to conquer my mortal feelings for one so sweet, so virtuous, and, if I am not doting, so great too. Nay, the very fact that I have been able to pick up my fortitude and philosophy so far as to bear all my previous record of my hardness of heart on similar occasions in my past life, makes me shudder at myself. Her mother also, ~~Her mother also~~, though disconsolate at times, shows an unexpected fortitude which surprises all here. I am almost inclined to be superstitious and to give credence to the idea that the stout soul of the departed is extending her sacred shadow from the invisible world and screening her late parents from the frailties of bereaved worldlings. It was the great anxiety of her life while she lived to conceal her sufferings from me, did she openly and

[illegible]

and after the last moment severely rebuked her mother for not showing that fortitude which the philosophy given to her & to her mother by me ought to have enabled them to pick up. At least the child's own example in the direction serves us for a lesson, and we try to follow her wishes and her noble example in memory of her.

The usual custom of our caste would have compelled ~~[illegible]~~ our family to keep up a system of wailing and weeping through the year. At the risk of being disapproved by some, I minimized the whole thing into a noontime ~~[illegible]~~ mourning and weeping for the ladies for the first nine days and substituted a [illegible] of the [illegible] taught to her for the hour of evening [illegible]. Yesterday was the day for even that last shade of her death to be over. A vision of life and death has passed away from my worldly presence; and believing as I do in one all-permeating Unity of Soul Divine, I try to look upon her as still alive in a higher form and in a stage where He that has taken her will take me too.

Yours sincerely

Govardhanram M. Tripathi.

૨૫

(૯) ગાં.ગાં. ઈંગ્રેજીમાં કાગળ. સૌ.લીલાવતી ના મરણ ઉપર ૨૫.

Bombay, 19.1.2.

My dear Govardhanbhai,

I am in receipt of your letter. Never, since I had the good fortune of coming in intimate contact with you, have I seen a writing so eloquent and so feeling come from your pen. The way in which you describe the deceased and the conflict of your feelings almost brought tears into my eyes. It is true that, when out of the fullness of the mind the heart speaketh, its speech is as feeling and simple as it is eloquent. When the innermost recesses of your heart are moved — and it is only excessive grief or joy which does so — involuntarily you speak a language which appeals to all. Grief chastens our feelings, and, in that chastened state, one heart responds as readily to the other as things like each other are expected to do. My feelings for her and consequently my grief for losing such ~~an~~ an exemplary soul are genuine: they yield in no way to those that are entertained by her nearest and dearest relatives and consequently it is that I find my heart also beating in unison with yours and see the struggles that has more than unmanned you. The least tribute that I can give to her ~~memor~~ memory is the wish that, if one is fated to have a daughter born to one, may she be another Lilavati!

When I was at Nadiad, I was almost tempted to tell you that it was strange to see Lilavati being the mistress of some of the best qualities of our race, which neither you nor Lalita Bhabhi possessed. But I thought I would be going (far beyond the limits of my regard) for you if I said so. As I now see that independently of that you too have come to the same conclusion, I have no hesitation in saying that I fully agree with you in that respect.

x x x x x

I am indeed glad that in observing these obsequies you have paid all regard you can to the favourite bent of her mind. "Sweets to the "sweet", says Hamlet somewhere in speaking of Ophelia. Similarly ઉપનિષદ reading is but the fitting offering that we mortals can give to the shade of a departed and immortal soul that had all the (simplicity and all the) guilelessness of the saints and Rishis of those far off - days. Time of course will do his work and the keenness of the blow become dull by & by; but the example she has left behind her will have its brightness, I hope, never dimmed.

x x x

Yours Aff'ly

Krishnalal

(૪૦) રા. રા. હરસુખરામ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉપર પત્ર.

Junagadh:
9th January

My dear Govardhanbhai,

Extremely sorry to learn that poor Lilavati is no more. I have never seen a girl so quiet, unassuming, and virtuous. May her soul rest in eternal peace. Pray accept my our sympathies and consolation. With best regards,

Yours most sincerely,
Harsukhram.

૭૬

(૩૬) રા.રા. ગોપાળદાસ વિહારીદાસ દેસાઈના તરફથી આવેલ પત્ર

My dear Govardhanbhai,

I was much grieved to learn that after all poor Lilavati could not be spared. The memory of her lovely disposition, virtue, & wisdom will ever remain in the hearts of those who had the privelege of knowing her. May her soul rest in peace eternal.

× × ×

With kind regards
I remain
Yours sincerely
Gopaldas V.

Shihore,
15/1/02.

(૧૨) ૨૧-૧-[illegible] [illegible], [illegible] "[illegible]", [illegible]
[illegible]

Baroda, Ghee Kanta,
Bhutadi Zampa,
21st January 1902

I x x x x

I am much grieved to learn from Mr Ramaniyabhai the sad and sudden death of Lilavati Behen.+ The pending death-stroke did befall, as it boded long since. It revives the heart-rending pathos running through the elegy of your late sister. 'It is a woe too deep for tears'. Loving parents with all their efforts to forget such an irony of fate cannot but feel the reaction bitterly.

It is really 'passing strange and wonderful' that the budding blossoms of both the sexes of our present society, writing

under the '[illegible]' system of conventional life, thus wither and fade like martyrs of '[illegible]' before their prime (? time ?), and then the stern Reality converts, for a while, even the 'Philosopher's Accepted Guest' engulfed in deep sorrow, to regret the seeming failure of the active optimism bringing home the positive truth of the so styled Dream Land of [illegible] wherein she, a sweet soul, may rest in peace 'to be an echo and a light unto Eternity' in order to guide the suffering humanity below! Amen!

Pray do convey my faltering word of condolence to my saintly and motherly Lalita Behen.

x x x x

I am Yours
[illegible]
Janmashankar M. Buch.

(૪૩) રા. રા. કનૈયાલાલ ઝવેરીલાલ યાજ્ઞિકનો ભા. લાલશંકરને
પત્ર.

Bombay, Abhyankar's Chawl,
15-1-02

Dear Sir,

It was a great pain to hear of the sad and most untimely death of Lilavati who was not only your best child but ~~a~~ was one whom I always regarded as the best of her ~~sex~~ sex in Nagarvada at least. I sympathise with you and your whole family in this sad bereavement, but I feel most particularly for Ben Lalita who by nature is least fitted to bear such a heart-rending blow.

Her loss to us all is simply irreparable and it is impossible to forget her soon or to remember her except with feelings of peculiar pain.

x x x x

I remain,
Sir,
Yours obediently,
Kanaiyalal J. Yajnik

But it ought now to be the sincere wish prayer of all who are bound to your family with ties of affection or relation that the misfortune — heavy as it is — may end there and be not the future cause of greater mis-fortunes. It is my earnest prayer ~~that~~ to the Cause of all Causes that he may give Ben Lalita, you, Ranchhodbhai & all the members of your family strength enough to bear this heavy loss and misfortune with calm resignation.

I remain,

Yours obdtly

Kanaiyalal J. Yajnik.

ભાગ ૨

[illegible]

[illegible]

[illegible]

([illegible])

સૂચના:— આ પ્રથમ ભાગમાંનાં કેટલાંક લેખોમાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વિચારોનું દર્શન છે. [illegible]

સંસ્કાર કમલા બેનને

૧.

ધામી ધામી ચાલી તું સંસ્કૃતિથી કરતી કર્તવ્ય કામ, ધ્રુવ
દુઃખો અમૃતનું દેખો કુટુંબ તેં ગાળી વાળી ભ્રાંત! ધ્રુ૦
મુજ મસ્તકમાં કલ્પિત જન્મી ગુરુજનની અભિલાષ!;
મુજ શરીરથી તેથી અધિકતર જન્મી તું જ સુજાત! ધ્રુ૦ ૨
નવ નવાં કૈં ગુણીજનનું પામી, એનો ફુલસંયોગ!
લેખ લખ્યાં મેં, સફલ કર્યાં તેં, દઈ દૃષ્ટાન્તો યોગ! ધ્રુ૦ ૩
(મુજ ઘરમાંથી કંઈ નવ પામી, પામી તું માન પ્રબોધ,
(ભાવ ચારીથી પામી તું જીવન નારીકુલ-આત્મબોધ, ધ્રુ૦ ૪
ભગીરથપદવીને ભાગીરથી અનુસરી તેવી રીત,
અનુસરી ગુણીજનની પદવીને તું એમ ગણીનવનીત
નારીજનમનું નવનીત એ ગણી ધાર્યો તેં એહિક યોગ, ધ્રુ૦ ૫
વીંટી વળ્યું તુંને રૈનય ઉપાધિનું, પણ નવ ધાર્યો શોક,
વિકટ ઉપાધિ ને આધિ વિષમભરી ઘોર અંધારી રાત, ધ્રુ૦ ૬
તેમાં એકલડી અગાધ ભટકતી ભૂલી પડી નવ ભગાર. ધ્રુ૦ ૭
ભૂલી પડી ન તું સ્મરતી પ્રભુને, તેં ધરતી અંતર્જ્યોત,
એય ન પામી, એવું ખોઈ, પામી પરમપ્રદ્યોત, ધ્રુ૦ ૮

---

૧. [illegible] ખંડ ૩. [illegible]
[illegible] ૨. [illegible]

ભૌતિક અર્થ અનર્થ થયો, ત્યાં પરસ્પરમાં નહિ સુખલેશ,
હોય ન દૈન્ય થતું તેં, બાળા, દીઠો ન તુજમાં ક્લેશ! દો૦ ૯

તાપત્રયથી તપતી પીડાતી આંસુ ન ધરતી તું, બ્હેન,
વૈદ્યસમો પ્રભુને ગણી તેને સોંપતી ફૂલનો વિવેક! દો૦ ૧૦

પારસ પ્રભુની પણ તું ન થાયે, તે થાયે તું પાસે કેમ?
ભારધુરંધર પુત્રી! તું મુજ શિર-ભારથી ડરતી હમેશ! દો૦ ૧૧

માતપિતાના શિરપર દેખી ભાર, ડરી દિનરાત,
તે તું વ્હેતી ભાર અતુલ નિજ, કહેતી ન કોઈને વાત! દો૦ ૧૨

ધૈર્ય ધરી ધરી ધૈર્ય ધરાવ્યું તેં, મધુર દીધા ઉપદેશ,
જનની વ્હારી થઈ તુજ શિક્ષા, તું પામી સ્વરૂપ પરમેશ. દો૦ ૧૩

બુદ્ધિથી બાહ્ય વેરી ઉપાધિનું દેવા તેં માંડ્યા યત્ન,
આધિની ભવ ઉકેલવું ઠર્યું મેં આર્દ્ર હૃદય તુજ રત્ન. દો૦ ૧૪

આધિ ઉપાધિ શું અતુલ બળથી રહી, બાળા, પ્રૌઢ પ્રયાસ,
કોમલ દેહલતા ગઈ હારી સ્હેતાં આધિનો ત્રાસ. દો૦ ૧૫

દોષ ન દેતી દૂષિતને તુજ પ્રીતિ પરમ ઉદાર,
થઈ પ્રસરી ગિરી દેહલતા પણ ભાર ધરાવે સદાર. દો૦ ૧૬

૬૩

હોય મનુષ્યને હેતી નહી. તો હેજ પ્રેમનું કેમ !
નાતના નાતજ ઈશ્વરની મતિ પરૂનવ આણતી પ્રેમ. દો૦૧૭.

પગલાં ચમનાં સમજું ગયા, તુજ શરણા કાળ શરીર,
સમજ કર્યો અતિ પ્રીતિ સ્નેહાં પંખીનાં વિયોગ. દો૦૧૮.
દર્પણમાં દેખાતી નગરી જેવો આ સંસાર,
તેવું દર્પણ આત્મસ્વરૂપ, તે શોધ્યું તેં ક્યારે પાર! દો૦૧૯.
[illegible] (૩) મહામુદ્રાનાં જ રહસ્યનું પૂછો ચિત્તને મર્મ,
સ્મરણ કરાવ્યાં ન સ્વચ્છ કર્યાં શું મુજને ક્યારે ધર્મ? દો૦૨૦.
આગળનો પૂર્વનું પ્રારબ્ધ સંચિયાં, પામી ઉંડા સંસ્કાર,
દુસ્તર તપ તપ્યો, આત્મપ્રતિનો, શોધ્યું તેં નિજ પરિહાર. દો૦૨૧.
(૪) આમંત્રિત મુજ અતિથિ થઈ, શોધ્યાનો સ્વરૂપ આત્મ-આત્મ,
સ્થૂલને સ્થૂલમાં રાખ્યો આવી ગઈ આગ્રહ મુજ પદ્મા-
સન! દો૦૨૨.
સ્વપ્ન-જોનારો, જોનાપતી! તેં મચાવ્યો આ સ્વપ્નનો ઠાઠ!
આવી વિનાશક પ્રિય જોને તો જગત્યું સંગી નરસાજ. દો૦૨૩.
સ્વપ્નનું નાટક એ નજરે જોતું ગઈ પડદાની માંહે !
ગઈ પડદાની માંહે તું, પુની! ઉભો રહ્યો હું બ્હાર! દો૦૨૪.
ઉભો રહ્યો કંઈ નાંખી નજર, તેં કેઈ લોકો કરો વાર?
એ ઈ અનુભવનું એક સ્વરૂપ દુર્ગમ, પણ હેતે વિચાર. દો૦૨૫.

(૩) ના. ભ. દ. મંડ. ૩૬. (૪) [illegible]

૧૪.

તુજ નૈની કંઈ ગુલતનપુલિયની જગમાં દીઠી અંદી આજે,

ને સહિત, જ્યાં હૃદયનું ત્યાંથી. હવે તુજ ગુલ-ફૂલ.

દો૦ ૨૬.

જીવવું મરવું તેં આપણું(૪) અનુભવ્યું, વિધિ દેખાડી દોઈ,

એ વિધિમાં આ છેલો વિધિ તુજ નૈનોને ભજ્યે વિરહ !

દો૦ ૨૭

જોબનની તુજ ભલે કુસુમ હો ભલે ઓચ્છવ રમતાં।

જોબનની એવી જમ્યે ભોગો તું મોંઘાં ચાંદની રંગનાર !

દો૦ ૨૮.

---

(૪) જો૦ જા૦ કુ૦ ૨૦૬. ૭અંક ૮.

૨

૩ x શુણ્યો "મહાસંતોષ"!(૧) દાન તુજ કરી લીધો સંતોષ! (ધ્રુવ)

x કર્યું હૃદય કંઈ, ભર્યું "ગયા અધિકાર", ધનાં તુજ દાનં

સંસ્મરીને(૨) "ભવસાગર" મૂકી ચાલી, છોડી તીર જાલ. દાન૦

૨ બાળવયે યુવતી સ્મરણે "હું ગણ વિવાહ લોક"?
ધન વૈભવના કેમ નવ ચાર્યો? ધર્મો યુવતી એ બાધ."(૩)

૩૧ સંસ્મરીને(૪) દુઃખો તુજને ચરણ મુજ ચેરે સંસાર; દાન૦
મેં વિખવાસ ધર્યો, એ, નીવડી સુર સેતી સાર!

૧૧ સંસ્મરીને ભૉતિ(૫). ઉદાર રસની સરીતું નાવ સુજાત, દાન૦
૧ અમૂર્તિના(૬) તુજ હોઠન, હૈડું ન ચમકે હાથ સુતાન

તુજ સંસાર અસાર થતો અધિકાધિક એ દિનરાત, દાન૦
પુરુષયત્ન મેં માંડ્યા તેતે દસ્તર ધ્યાન સહાય.

તુજને સુખી કરવા, તુજને વળી દેવાને આરોગ્ય, દાન૦
પુરુષાર્થ કઈ કઈ માંડ્યા, મેં ગણ્યા ન યોગ અયોગ.

ભાગ્ય ટુંકું મુજ, ને કર્યું મેં, સઘળું નીવડ્યું તે વ્યર્થ, દાન૦
ચેત્યો નહીં તુજ ભાવ પ્રમાણ, ક્ષમાયુક્ત મુજ રહે.

૩ "આત્મ-પ્રતિ-અર્પણ(૭) મુજ દાનથી ગણી પામો સંતોષ, દાન૦
ઉરયું રહી ભાવ નમ ચાનકી ઉરીયું," એમ કહીને દોષ!(૮) દાન૦

(૧)[illegible] (૨)[illegible] (૩)[illegible] (૪)(૫)[illegible] (૬)[illegible]

એમ મંગળસંતોષ કુળલક્ષ્મીની ઝંખતી મુજ પતિતાય,
ભવસાગરથી ઉગરવાનું ઝંખતી ધર્મનું નાવ. દાસ૦

ધર્મનામમાં એમ તું તરતી, ચાલતી સુંદર ધ્યાન,
ઘેરા-વાયુની પેઠે મહીં તું જોશ પેલે પાર. દાસ૦

છુટી તું ~~ભવની~~ ભવની જાળ ન ફાવી, છોડી પ્રતીત સંસાર,
છોડી માનને નાત ન જોઈ, ચાલી પરમ પ્રભુ પાસ. દાસ૦

જે કુળ સમજી ઉખાડ્યું નાહીં, દેશો તે પ્રભુ નાથ,
વિધુ જિની મૂર્તિ! તું સમજ્યા બધાને સરવું પાય. દાસ૦

પવિત્ર મનુદેવીના હું નીવડ્યો, હવે જાણું છું સાથ,
પુત્રી મટી તું માત બની મુજ, રમતું તેં દીધા સાર. દાસ૦

યોગ્ય નથી આ રંક બાળકનું કહેવાનું ગુરુતુજ કાજ,
આજ્ઞા પ્રભુના તું મુજ કરતી, સોંપ્યો તે પ્રભુને સાથ. દાસ૦

છુટી બંધનથી, છુટી સંપ્રતીતિથી, પામતું પ્રભુ દૃષ્ટિનું
સંતોષ તું ધરતી ધરાવતી. પામ પ્રભુમાં રહેણ! દાસ.

(પુ) આ. બા. ૬. કંડ. ૩.

૩૨

૧. (૧) કુમુદિની તુજ ભિન્નવિભાગ ઠરાઈ! કુમુદિની એ અંત ફૂલવી!
માઈ!

અહિંસ ધર્મ વહોરી ઉલ્લાસે પ્રવર્તતી હતી કાળ;

સમજ્યો હું ન, પણ સમજી હતી તું, વિયોગ આપ્યો બાળ!
કુમુ૦

તુજ સંસાર સુસાર થયા તુજ જ્ઞાની કરતી યત્ન,

૨) ભાગ્ય કુમુદનું નાનકડું ધૂળમાં એ રહ્યું ઓહિત રત્ન! (૨)
કુમુ૦

અહિંસ વસ્તુ પછી તુજને સમજાઈ, હૃદય જડી રાખી,

પ્રત્યક્ષ દર્પણ સ્વીકારી તે ન વિશ્વપરિપાળી. કુમુ૦

દેહના તુજ બેની હતી તુજ વિધા લઘુ પરિમાણ,

પણ તુજ જ્ઞાનસ્ફુલિંગ ઝળકતાં સ્ફુલિંગ હતા બળવાન.

અવરોધ ઈશ્વરની પામી ગઈ સ્ફુલિંગ એ સાથ; કુમુ૦

પણ તુજ માટે અન્ય હૃદિ રચી આપીને ત્યારે કામ.

એમાં સમજ્યા પંથ તન માયા ઓગળે ને ઉપકાર, કુમુ૦

ભિન્નવિભાગ ને સહુનો ઉપકાર કરતી સ્વીકાર,

સ્વીકારતી આતિથ્ય અમારું, હું તો આજે મહેમાન કુમુ૦

તુજ ભાગ્યે લખ્યો કુમુદિનીનું પામી શકું નહીં માન

ભર્યું ગયું આતિથ્ય કર્યું તુજ કુમુદિનીએ પાળ, કુમુ૦

ધર્મપત્ની! સંયમધર્મ વિનાનું શરણ સાચું થઈ શકાય! કુમુ૦

ગુજરાતી ... અંક ૭-૮ . (૨) ... ૩. ... ૨૩

એન પિતા પુત્ર મુજને રહેલા, જોડાં અમે અનુપમાન,
જીવનો મરણનો આદિઅંતનો મુજને જોઈ ન [illegible] સમાં[illegible]માન!

મુદ્

૪૨.

પડતી બંધ! નિઃશ્વાસ! વિરામો, પડતી બંધ! નિઃશ્વાસો!
(ધ્રુવ)

ફાળ ભરી તું વહી જવાનો, તજ આ ઝાંઝવાનો ઝાંખ!

હૃદય નોંધાની આંચ; આલોકે દુભાવે શાને ઝાંખ!
વિરામો

(મૃદુ પલંગે દોલનના સૌ હીંચી દુઃખિતાની ફાલ
નીરવ વેરાના બેઠાં; હોંશો લૉકોન સૌ ચઢીનાગ!
વિરામો
જહીં રાશિ દીન દોલતાને ખૂણો ખીલેલા આંખ,
ભંગ્યાં હૃદય મૂક ફીરસુંન, ગોતાં એ દુઃખૉભારી રાત!
નાંખો ભૂમિપર દોલનના મૂકી બગર પથારી ફાલ!
વિરામો
જતા-જુગના દીઠા નીભાવતા દીન શ્વાસ પર શ્વાસ!
ઓઢ-ભરી ફૂલ ગૂંથી, આભાસ આભાસ,
વિરામો
સાહાસ્ય માગતી ગાનાધિ ભરી, મૂકેલો દુઃખાર.
અંતભાવ એ દીઠ દુઃખિતાનો, હૃદયભરી શ્વાસ બંધ,
વિરામો
ગયા આલોકિ મંદિર તેનું પડ્યું મલિન રજકંધ,
પગર આંસુએ જોઈ રહેલો હવે આંસુ શું કેમ!
વિરામો
શ્વાસ નીભાવતો જોઈને નીભાવો, હવે હું નીભાવે કેમ!
હવે હું, આ નિઃશ્વાસો! ઠગારા! હવે હું નીભાવે કેમ! (ધ્રુ)
વિરામો
(જાઓ) રજની એ રાત દિવસો તો હવે ફેર શા વિરામાવવા

દુઃખ સાંપ્ત કહું શાન શાનની, ભાગ્યનું જીવન સુખ,
એ શાનના ભરી ભાગની નહીં કુંજ એ હિત રૂપની સુખ! ઠગારા!
રાંક શ્રમજીના ખૂણાં મેં દીઠાં ખૂણાનાં માલ!
ના ખેદ ભાગ્યું! વિચાર રહ્યું! આ ઢોંગ ભાષા નિઃવિચારી! ઠગારા!
દાનો ટોળે નહીં શાંતિ, ભર્યું ન આવ્યા લેખ!
રાતે ટોળે ભાગ્યું નચાવે, ભર્યું ન આવ્યા ભેખ! ઠગારા!
તેમ લખ્યું અમારાની નિત, ગાવું સ્નેહહીન ભેખ!
ઠગ્યું જગતને! ઠગ્યું જાતને! ઠગાઈ નહીં તું અંત! ઠગારા!
ઠગાઈ નહીંનું અંતિમ ભાવની! મુક્તિનું મૂલ્ય જાણી?
શઠ સંસારૂ સરદાર નિરખતી દુનિયાનું એક લહી! ઠગારા!
(મુખ) જીવનમાં દુઃખ જીવનના ભારે બહુ ભારાવાર,
મરતાં મરતાં છેકે દુઃખ આવ્યાં દેતો મને ધિક્કાર!
ઠગારા!

૫.

૩૯ પક્ષપાતની પ્રીતે[1] સ્નેહ ઉગતાં; અંકુર તેના ભેદ,
૪૦ અને ધર્મ[2] તે અધર્મ બને[3] વિખવાદ-શાખા ભેદ. પક્ષ૦
મનુજે જેવું ભોજન ચાખ્યો તેવડ થઈ સંતોષ;
પક્ષપાતની સંતોષ ધર્મ એ, નહીં એમાં કંઈ દોષ. પક્ષ૦
~~હિત માટે~~ ધર્મ ઘડાવી મનુજે મૂકી માયા,
પક્ષપાત એ ધર્મ ઘડીને ઘટ્યાં મૂરખી કાયા. પક્ષ૦
જેવું પ્રીતિ વધારવી મનુજે નિર્મી, ધર્મ ઘડાવી,
તેના ગુણ શોધી શોધી, ગાળ્યા ધર્મ-ઝઘડા તે ગાવી. પક્ષ૦
પક્ષપાત એ સંતોષે, એ કૂડાવે, તે એ ગાવે,
માન ન ધરજે તે, ધર્મરૂપ તે, ઘર, મન! શુદ્ધ સ્વભાવ!
૪૧ તું ભીલાવતી ધર્મ[1] સમજાજે, સમજણ ઉગતાં સાચે; પક્ષ૦
વિરક્ત થું પણ સુરતા શું તું એવા પક્ષમાં પાડે. પક્ષ૦

---

(૧) ભ.ગી. ૩. ખંડ ૩૨. (૨) ભ.ગી. ૩. ખંડ ૨૮. (૩) ભ.ગી. ૩. ખંડ ૧૮

૬૨

32 પ્રભાતે છે સ્નેહ અમર એ દીવાનો પૂર અંકુર,
અધર્મનો અંધાધૂંધીનો [illegible] અમર, મા ભૂલ! પ્ર૦
જુઓ [illegible], મમતા [illegible] સાધનો મૂકે,
[illegible] પાંદડીઓ [illegible], [illegible] તને નહીં મૂકે. પ્ર૦
[illegible] [illegible] ત્યાં, માયા [illegible] ગુંજાવે,
[illegible] [illegible] [illegible] તને ત્યાં [illegible] [illegible]. પ્ર૦
ધર્મ અધર્મની [illegible] ઊભો [illegible] [illegible] માયા,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! પ્ર૦
એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મમતા [illegible] [illegible],
અધર્મ [illegible] ઊભો [illegible] ! [illegible] ત્યાં [illegible]! પ્ર૦
[illegible] અતિથિ બની [illegible] જ્યાં ન [illegible] [illegible],
30 [illegible] ન જ્યાં અતિથિ [illegible] [illegible] નહીં માંડ, (૧) પ્ર૦
એ અતિથિનો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible], એનો [illegible] [illegible] [illegible]. પ્ર૦
31 એ અતિથિના [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], (૨)
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. પ્ર૦
32 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], (૩)
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! પ્ર૦
[illegible] [illegible] [illegible] અતિથિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
જ્યાં [illegible] [illegible] ત્યાં [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. પ્ર૦

(૧)(૨)(૩) [illegible]

એ સાંભળ કરતી, જેની એ સ્મરણ નહીં ભળીહારી,
ઝુલતી આંસુ અણુમાળાઓ, દયા આંખ દિલમાં ક્યારે! ૨૬૧૦.

(૭)

અજ્ઞતા! હું ઉદાસ આસન પર પ્રતીક્ષું, તુજ રાત્રિ-સમે,

૨ ઊ. તુજ સંગમાં હું પ્રથમ પગલી તુજ રંગોળી ગાઈ રહી છે.[1] અજ્ઞ૦

અજ્ઞતા! પહેલાં નિવૃત્તિમાં હું તુજ અવગણના રહ્યો કરી,

એકાંતે દૂર શાંતિ[2] કરી હું તો કોઈ તુજ પાસ રે અંતર થઈ! અજ્ઞ૦

અતલ ઊંડી ઊંડી પડી દેખતાં તુજને હુંજ નિમિત્ત થયો![3]

પણ સંસાર અસારતાની પાર જોઈ રહ્યો! હું મૂઢ ઉભો! અજ્ઞ૦

અમાસ હું રહી કરી રહું, કોઈ રહું તું તેજ સ્થાને ઉભો!

નિમિષ નહિ હું ઉભો કોઈ રહું તુજ ઉજાસ તોય થઈ ઘની ગતિ!

પણ તે કોની તુજ અનની ધરતી, તેને હૃદય તું પરસાદ ભરી; અજ્ઞ૦

તેનું હૃદયનો અંધકાર ભરી રાત્રિ, તુજ તુજ, પડી રહી! અજ્ઞ૦

(૧.) [illegible] (૨) [illegible]

(૨). ભાવનાનો ... કરી ... એ ... જેમ ... "હુંપણાપેલો" નું ... પાઠ ... પદ્મનો ... છે.

૮.

ચંદની ચન્દ્રસાથે રે ચાલી ગઈ જીવન-જોતામાં (ધ્રુવ).

પ્રેમ-જ્યોતિની જ્યોતથી ઉજળા પૂર્ણિમા તણા શણગાર,

એમ સરખાની દૃષ્ટિએ ધાર્યા ચંદનીના અવતાર. ચન્દ્ર૦

રાત્રિરસમાં એમ આછુંઆછું ઢાળ્યા શીતળ ચોમાસાં,

[illegible] ભૂમિ [illegible] ચંદની ચમકારાની તાળ! ચન્દ્ર૦

કુંજ બાગોમાં, ચન્દ્રમા! તુંને કંઈક રોપ્યું અંતર,

તું તો અમાસની રાતે આવતો, ધારું ત્યાં મન ગુલતાન!

ચન્દ્ર૦

કેમ રોહિણીને ચન્દ્રમા થઈ, થઈ તું સુંદર બાળ!

સુધા પાઈ તેં અમને [illegible]! આજ તો [illegible] તામ!

કાળા [illegible] જ્યોત્સ્નાના સ્વપ્નને [illegible], ચન્દ્ર૦

[illegible] [illegible] સદૈવ [illegible] સ્વપ્નમાં! ચન્દ્ર૦

૧ નહીં સુઅંદર સ્નાન! હૃદયનો નહીં સુઅંદર સ્નાન[૧] (ધ્રુવ)
એવું પામી હું ન્હાન, સ્નાનમાં એવું પામી હું ગાન. હૃદયનો
રમતી રમતી ન પુછતી પુછતી સાંઈમે હું પામીએ ગાન!
હૃદયનો.
નહીં સુઅંદર સ્નાન દુઃખનું નહીં સુઅંદર સ્નાન, દુઃખ
ભરપૂર સંસાર સરતી સરતી હું પામીએ સ્નાન! દુઃખ
દુઃખ સમે વિશ્વાસ; પ્રભુ પર, ધારો તો હું છું વિશ્વાસ. પ્રભુ
એ વિશ્વાસનું બળ હૃદય પર પૂરો ભરાતો રહો! પ્રભુ
ગુરૂ થઈ રહેલા દુઃખમાં હતા પ્રભુનો સાથ; પ્રભુ
મુખ મધુરી વાણી દુઃખ હારા સુંદર રહી પ્રભુ પાસ!
પ્રભુ.
સદા રહી પ્રભુ પાસ, કરી વિશ્વાસ સ્મરણ તાર,
ભાર ભમતી થઈ લાલ ભમતી મેલી પામી પ્રભુ-સાર!
પ્રભુ.

(૧) ભા. ગ. ૬. અં. ૫૮—૬૧.

ભા. ગ. ૬. અં. ૬.૧ ...ની ...ની ...માં

૧૦.

નહીં ખૂલતાં દ્વાર! હૃદયનાં નહીં ખૂલતાં દ્વાર! (ધ્રુવ)

૫૧ મતિ કૃતિ હો કલ્યાણી! વાણી સત્ય કરો ઉચ્ચાર, (૧)
મથતાં નમતાં ને મરતાં મરતાંનું અંગ હેતી ગઈ શાન! હૃદયનાં
જનમ જુગોથે કે આશાઓમાં હો જ્યાં પ્રભુનો વાસ!
જ્યાં ત્યાં પણ કલ્યાણી મતિ કૃતિ વાણીઓમાં નાચ્યો રે વિશ્વાસ! હૃદય
ક્રોધ કલુષિત અંતર દર્દનો આધ કરો ઉપચાર!
એ આધિનો મર ઊર ઝૂકેલો! હું તો ક્યમથી વસીલ હારું! હૃદય.

(૧) લો. ના. ક. પાં. ૫૧.

૬૧ (૧)મતિ ફૂલિબાજો અત્યાચારોના તૂફાનિત ઝૂઝ્યા છે, (ધ્રુવ)
(૨)મતિ ફૂલિ બાજોના અત્યાચારોના બોજ઼ ઇતિહાસ ફૂલ્યા છે! મતિ-

૬૨.૬૩ (સ્વતંત્ર ફૂલ્યા, સ્વાતંત્ર્ય ઝૂલ્યા, ભોગવ્યાં પરિ અત્યાચાર ઘેરે,
ના ઝૂક્યાં ચાકે ક્ષાત્રતેજ(૩)ના, નિજ ભોગાંકુર ચરણ ફેરે! મતિ.
સ્વતંત્રતાનું એ તુજ જીવન-મર્મ બહુ બહુ ભોગવે રહી!
અત્યાચારો વિફલ! તહીં તે લબ આતમ હૃદય તુજ બાઢે રહી!
મતિ.
એ જ હૃદયનું મંદિર સુંદર હોય્યું રાજ-ચાહિની ઉપર ચઢ્યું!
ત્યાં તુજ હૃદય નાચ્યું, વિર વધાવ્યું, સાધુજને ચરણ પડ્યું!
મતિ.

---

(૧)(૨). લો.ભા.૩. અં.૧૮. (૩) લો. ભા.૩. અં.૬૨.૬૩.

૧૨.

૧૨ (રા) ઇચ્છે લોકો સુખ, જગતમાં ઇચ્છે લોકો સુખ,
સુખ પાછળ દોડે પૂરજોરે, પણ નવ પામે સુખ. જગતમાં.
નાસે દેખી દુઃખ, જગત સહુ નાસે દેખી દુઃખ,
દેખી દુઃખને નાસે સહુ, પણ દુઃખ છૂટે નહીં પૂંઠ. જગતમાં.
સુખ દુઃખનાં જગ નિશ્ચલ મંઝાં હાથે લે પાંખ,
દુઃખમાં રાચી, સુખને ત્યાગી, સમતો સદ્ગુરુ લે પાંખ. જગતમાં.
એ સદ્ગુરુની ઉદાર મૂર્તિના ગુણ સુંદરતા સૌ આઈ,
એ ગાયનનો તું નાચ દેખો બાળક મગન થઈ ખાઈ. જગતમાં.
માઈ હું તો હું મૈયાનીકું દુહિતા કે બ્હેન?
એ સહુનું તીર્થક તીરોતીરે પામે માનવ તું ચેન! જગતમાં.
અને નામ એ, અને ભક્તિ એ, અને ધર્મ, એ મોક્ષ,
એ મુક્તિમાંઈ તણા મુક્તિમાંઈ તું પામતી મધ્ય પરાક્ષ. જગતમાં.
તારો જ રહ્યો! ને મુક્તિ મારો ભો! અખંડ તારો! મારા તાત!
બહુ દશમાં ઝાલે આકૃતિ દેખી પામે તું! માત! જગતમાં.

(ગો.ગ્રા.ક. કાવ્ય.૬૧.)

13

૬૫ અમોઘજીવન જીવતાં પામીશું જતે જન્મનો પાર,
અંતસમે તે ~~[illegible]~~ સ્મરતાં અંતરે પામો મધી ઉદ્ધાર!
આમોદ.

યોગ પણ પરમેશ્વર જીવ માતાપિતાનો ન સમર્થ,
મહાપિતામહને હૃદયે પણ દીઠો જીવું તે સત્ય: આમોદ.

હું હુંને તે સઘળાં અંકેણ પરમજ્યોતિ દિવ્યમાળ,
જીવ હૃદયે તે પ્રતિબિંબિત થઉં જીવનાં કંઈતાર, આમોદ.

પવિત્ર-સાધેલ થઉં પ્રતિબિંબિત અંકેણ બિંબ,
પ્રતિબિંબનું વર્ણન કરી પામીશું ત્રિપુટી બિંબ. આમોદ.

અંગ અંગાદ ઉભેલા બાધા, હૃદય દ્વારે અધિકાર,[૨]
આત્મા પણ પૂર્ણનો દીઠો મરતાં પુત્રી નાથ. આમોદ.

એ પૂર્ણની, એ પ્રતિબિંબની, ત્રિપુટી આ બંધાઈ,
તે ત્રિપુટીનું એક બિંબનું અંતસમે રહી જાઈ! આમોદ.

અંતસમે પ્રાણ હૃદયમાં એક એ ધ્યાન બાંધાઈ,
અંગ મોંઘનું સ્મરણ કરતાં નવાં હૃદયદ્વાર બાંધાઈ! આમોદ.

જીવ જીવનમાં જીવન તપોબળ સંચિત કીધું ભંડાર,
અંતસમે પ્રકટ્યો મુજ પાસે તેનો ઉદ્ધાર. આમોદ.

---

(૨) ભ.ગી. ૮.૫-૬. (૩) अंतकाले प्रद्ान्तद्दशा सर्वतो हृदयादि नाथ ते, आत्मानं दुष्करमाणि.

૧૯

શોક શો કરું હું? પ્રભો! શોક શો કરું હું?
શોક શો ત્યજું હું? પ્રભો! શોક શો ત્યજું હું! શોક૦
જે વદે હું ગાઉં તે વદે શોકમાં રહ્યો હું!
સ્નેહ-શોક-પાન કરી ભાઈ ત્યાં રહ્યો હું! શોક૦
શોક-પાન કર્યું એ ત્યાંજ જ્ઞાન ઉદય પામ્યું,
જેથી વિભાવ પ્રથમ(1) મોહ-તિમિર ત્યાં વિરામ્યું. શોક૦
તિમિર નષ્ટ એ થયું ને આંખ શોકું ખુલી,
ત્યાં દૈન્ય ઉછેરનારી ભગિની મારી ડૂબી! શોક૦
વિભાવ અંતે(2) પામી એ! બીજે દૈન્ય હણ્યું!
અભાવ શોકના વિભાવ જીવનમાં ગયું. શોક૦
શોકના વિભાવ રૂપ જીવનને ગણ્યું છું!
શ્રુતિએ ભાખ્યો નિર્વિકાર ધર્મને જાણ્યું છું. શોક૦
દુઃખ તું સમાનું ગોઈ સુખથી વિરત થઉં છું!
મોહ હુંન ભોઈ, દુઃખથી મુક્ત હું રહું છું! શોક૦
સુખ દુઃખ ઉભયમુક્ત નિર્વિકાર જાણું,
જાણું ને ~~[illegible]~~ પ્રવર્તું, નિવૃત્તિ ભાવ રૂપ શોકું! શોક૦
જીવન એ જ વિકૃતિ, ત્યાગ પ્રકૃતિમાં હું પ્રેરક!(3)
વિકૃત ટાળી પ્રકૃત જીવનમુક્તિ વર્તો ભાઈ! શોક૦

(1) સ્નેહદુઃખનો વિભાવાનુભવ. (2) [illegible] વિભાવાનુભવ. (3) મરણં પ્રકૃતિઃ શરીરિણાં। વિકૃતિર્જીવનમુચ્યતે બુધૈઃ॥ કાલિદાસ રઘુવંશ.

૧૫

જીવનભૂમિનો ભીંત ફલકની પાછળ પડી હતી માયા,

ઘડી સંતાતી, ઘડી સંભળાતી, ઢંકે જેમ વાદળ-છાયા. જીવ૦ ૧.

જીવન શૂન્ય કહું, ઉર નહિ શું મરણ થઈ સંતાડી;

માયા પણ નહિ સમજે, કરી દૃષ્ટિ ઝેરી(૧), બની સંતાપી. જીવ૦ ૨.

મોહિત ઉપસંહાર કરું ત્યાં અસંતોષ ઉભરાય;

કરાડું જીવન-ઉત્થાપન-ભવનોના ગુણ, ત્યાં શાંતિ થાય, જીવ૦ ૩.

એ જીવન વિરહજીવન ગણી ગુણ, ગણી શુભ અભિલાષા,

શક્તિ-રચનામાંહી હતો અધિષ્ઠિત આજ હું પરમાર. જીવ૦ ૪.

શુભ અભ્યાસ-જીવન સંબંધે દૂર કરી ન શકું;

આમ પણ સમયનું સ્મરણ કરતી હતી અમર-નિરાકાર-પરમાણું. જીવ૦ ૫.

અમર-નિરાકાર તણાં પરમાણુમાં રહ રહું કરી સ્થાન ગઈ માયા!

નીરખ્યા પહેલાં, સાંભળ્યા વગર, વૈભવ વિશે પણ હારા. જીવ૦ ૬.

---

(૧). ઝેરી દૃષ્ટિ = નિંદાખોરી.

૯૧.

સતત ઝરતી મેહ! નિજ જીવિત [મુજ] સતત ઝરતી મેહ. (ધ્રુવ)

અતીતાનુસંધિ નાખી તે ભગાવી બેનું ભેખ,

નિરુદ્ધ-બંધન નહીં માનતી અમુકે નીતિ ન-મૂલ-ધર્મ. નિ૦

32 (૧) ઓછે ધાર મૂસળધાર ઊંચો, સલિલ નિધિ ભણી ધાર,

તે કેનું સંધાન કરે મુજ બંધન-નહીં-માનનાર. નિ૦

કર્મ સલિલ જોયું પીંચતી નહીં, કર્મ મૂલ સંસાર,

કેટ પૂર્ણ રુદ્ર હાનિકર ઈશારો મૂસળધાર સંસાર. નિ૦

કુંકુમ કેશ ચિર મૂસળધાર માગે પરિચિત મેઘ(૨)?

પ્રતિકર્મમાં નૂતનાદિ નો ખોતા સહુ મર્મ. નિ૦

નિજ સલિલનો નિજ, હર ઉત્ફુલ્લ નાગાનો સન્માન,

ધાર સલિલરાશિમાં ઉન્મુખ પૂરે કરું સંસાર! નિ૦

મૂસળધારનો નિરુદ્ધ અતિશય ઉત્ફુલ્લ નાગનો સન્માન,

પરમ પરાત્પરમાં જોઉં હું ધરે અંતરાત્માનું ભાન. નિ૦

પરમ પરાત્પરમાં અપૂર્વ આત્માત્માના વિલાસ,

નિર્વિકલ્પમાં કર્મનાં શક્તિ કરે વિહાર? નિ૦

એ [શક્તિના] સંકેતના ગોપુરદ્વારે હું આજ

ઉભો ઉભો બે ધાર દૃષ્ટિ કરી જોતો નિરંતર આજ. નિ૦

ભૂતકાળમાં ભમતી વિકલ્પ હું દેખું ભવિષ્યની આશ,

વર્તમાનમાં કર્મધર્મ ધરી કરું હું પોતું ભાન. નિ૦

(૧)તા. ૭-૩-'૩૭. (૨) [illegible]

એ ગોકુળની ભાગોળમાં હું ફરતો દિન રાત રમ-માત,
ગુજરાતીએ, ગુજરાતી હું, નહીં હિંદુ હિંદ, નહીં ઇતર, નિ.
કિ વિકારના પરમ પવિત્ર ગીત અનુભવ કાજ,
દેશે ગુજરાતી, ગીતગુજરાતી, નિરવધિ પ્રેમ. નિ.

પરભાઈ

મને પૂછે ભાઈ, "પરભાઈ ક્યાંક છે, ભાઈ?"
મને પૂછે મને "પરભાઈ ક્યાં છે, ભાઈ?"
મને પૂછે [illegible] ન ફૂલ બનાવતા!..
હું ભારે ઉંડું અભારીએ
હું ભરું ઉંડું પગાળ,
ફૂલ દૂરથી દરેકની અમારીમાં,
નહીં ભાઈ-બેન કો પાસે,
એ અભાઈ ને બાળ-બેન ક્યાંક છે સમય મને ઉંડું લાગે,
એ અભાઈ ને બાળ-બેન [illegible] દેવું [illegible] લાગે. મને
એ બધા ભાઈ આ ભાઈ ફેરો અમારા
બાળ-ભાઈ-બેન અમારા
કરવું એ અફીણ અમારા.
એ હું ભાઈ દેવીની ભાઈ
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
દરેક દેવાની ફૂલની અંધકાર
દૂરથી ભારે ફૂલના ભાર
ભાઈ ભારે વિશ્વાસમાં ભાઈ!
હું દેવું વિશ્વાસમાં અભાર
દરેક દિવસ બહારના અભાર;
એ ફૂલ દૂરથી અફીણ
નહીં દેવામાં ન અનુભવ;
અદ્ભુત અમારો આજે,
અમર નજર ફૂલમાળા,
~~[illegible]~~
એ નજર કરે કરે દવાખાના-ભાર દેવા અંધારો,
હું દેવી પૂછે અમારી, દેવું ભાઈ ભારે ઉંડું લાગે અમારો. મને
હું દેવું અવિશ્વાસમાં રહેલ,
હું દેવું વિશ્વાસ અમારો;
[illegible] દેવ [illegible] દરેક દિવસ!
નહીં કરવ, ન દેવ, ન દિવસ છે!
નહીં દેવ ફૂલ, ન ફૂલ અભાર,
હું ભરી અંધકારમાં અભારે
"હું [illegible]" અંધકાર!

~~એ ગિરિકુંજ~~

એ ગિરિકુંજમાં એક રહૂં રહું. ખારી, ~~[illegible]~~ /
નહીં ખાળ ગાય છે, ~~[illegible]~~ રહૂં [illegible], [illegible] તું! [illegible]

એ ગિરિકુંજમાં નવે,
એ [illegible] [illegible],
એ [illegible] પડી [illegible],
ઊંચે [illegible] ઉભો છું!
પડી [illegible] [illegible]
[illegible] એ [illegible]!

હું ખાળી ~~[illegible]~~ [illegible] ઉભો [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] કે [illegible]! ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]

એ રાજ હંસ-[illegible],
એ ગિરિકુંજ [illegible],
એ ઝુંપડીઓ [illegible],
એ ઝરણાં [illegible];
~~[illegible]~~
ઊંડું [illegible] એ [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] એ ઝરણાં,
[illegible] [illegible] એ [illegible],
ઝરણાંને ઝરણું ગાતાં;
ઝરણાંમાં જળ બહુ [illegible],
[illegible] ઝરણાં [illegible],
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible] હું ઉભો, ઉભો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] ઉભો [illegible] [illegible]!" [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible],
નહીં ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible],

[illegible]

~~[illegible]~~

[illegible] — [illegible]

[illegible]

ને [illegible], [illegible]

ને દૂધ [illegible],

ત્યાં વિદ્યુત વર્ણે [illegible];

અણુપરમાણુ [illegible],

[illegible]

~~[illegible]~~ ને [illegible]

ને [illegible]

ને [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible];

હું [illegible],

[illegible] વિરાજતો,

[illegible] વિરાજતું!

[illegible], વિદ્યુત [illegible]

~~ને [illegible]~~ [illegible]

ને [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible]

ને [illegible] વિદ્યુત [illegible]

[illegible]

[illegible]

ને [illegible]

[illegible] વિદ્યુત [illegible]

[illegible];

[illegible]

ને [illegible]

ને [illegible]

ને [illegible]; [illegible],

ને [illegible]

ને [illegible] — [illegible]

ને [illegible]

[illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible];

[illegible] ~~[illegible]~~

સાચુ પરમાત્માનું દીપ ભરું,
પ્રભાતિ સોરી ચિર ધરું,
એ શાંતિ ફેલી અંધારા,
ઉજ્જ્વલતા સોહાગ રૂપ-અંધકાર
સુંદર તે વિફુરતુ,
ને અગ્નિમાંથી કોઈ સાગ ફરી ઉઠ્યું, ત્યાં મારી દીધી,
હું સામટી ઓને, કોઈ અમલને ન માટે, તો હવે તો હતો.
ત્યાં જીવન ન રહ્યું અંધારા,
ના હતી - ન ફાળ,
ત્યાં કુમારીનો પગ ધરતો,
કુમ હવે તો ઉજાસતો,
ને અંધકાર મરડાતો,
અજવાળે અંધારામાં ત્યાં ન ઉભી રહી કુમારીનો "હાં ન પડશે!"
કહી ઉંચા આંખે ચડેલી ગાતી જાણે "પિતા, ફરી ક્યાં રહ્યું!" અને
એ કુમારીઓમાં અજવાળી,
વિધિ ને અંધારાની,
અંધકાર ગાતા કુંજ ફરતી,
ને હાથ-બાથ ઢળીને ગયા, વિજય તો સાથ માંડી, લઈ અજવાળીયું
આગ ફરી, કરી ગાન, આગળે સુવાસ, હવે તો બધા . અને.
કુમ ગરુડ હવામાં ગાજે,
દીધું ગાતું વિજય સાથે વાજે,
ફરી ફુલડાં આંખનાં પીંછાં,
એ ફરી કરી જાગૃત
અને પાછા તેડું ઝાડ તેનું ગાજે,
હવે ઉભી કુમારી-મનાવ હાથમાં લઈ અજવાળાં, અંધારી,
અને ફરી ચાલતી, રમતી ઉભી ત્યાં નાચી - અને
એ ચોક્કસ માડી મનાવે,
પરમેશ્વર-વિજયમાંહી રાખ્યાં,

નથી [illegible] આંગણિયે બિછાવે,

માનું લાલન લુભાઈને લાવે,

એ લક્ષ્મ-રાશિમાં નવ બિન્દુને આવશે ખુલાવતી હોવી,

કહે "લાલ! ફેરી ન હું લાગ, લીલા-સંભાર મઝૂનુ જીતા!" મ.

"જાણે અ-હરતલિપિ સંસાર,
"જાણે વિક્રમ મગધ-મલાર,
"જાણે તે ફુલ ગરતલ-[illegible] ડાળ,
"જાણે નથી ના મહારે મમતા,

"મને આત્મકલિલે જાણ્યો, મરી [illegible] હું જ મ્હૂં, નથી મહીં લાલ,
"[illegible] ફૂલ હવે નથી હતો, મને પણ લાગે ભાં-સ્મરણ. [illegible]

"કહે એક આ દેહ દીધા,
લાગે મમતાનાં લગાવી મેં;
લાગે મમતામાં ન ગયો હું;
ત્યાં હતો, હતી, [illegible]!
ત્યાં હતો, [illegible], તે હું ઉભો,
આ મમતામાં બાબુલવાળો;

"હું ભાવનાન, હું લાલ, હું [illegible], રાજ, મમતા, મળે હું;
એ કોઈ [illegible] પરલોકપતિ [illegible] રાજ, લાલ-સ્વર્ગ હું! મન

કહે કોઈ "આ [illegible]-હું" લીધે,
કહું "નથી" "[illegible]" "તે" લીધે,
એ મર્મ કોઈ ઉકેલે
બધું એવું "હું" "[illegible]" "ફુલ"-ને [illegible],

[illegible] પડે [illegible] પણ લાગે ભાવે હતું લાગ્યા લાગે-
"હું" "હું" "હું" "હું" "લાગણ", હવે ફૂલ ન હું [illegible] લાગે! મન.

એ કોઈ પરાવર અહીં
લાગણું હું પણ-વિરહનું લાગે,
[illegible]

~~[illegible] મસ્જિદની [illegible]~~

~~વડ મસ્જિદ [illegible]~~

વડ મસ્જિદ-તણી ત્યારે

[illegible] પાસે રાજતી માટે !

~~[illegible]~~

નહીં મિહરાબ દીવાલો,

નહીં આરસ-સ્તંભ [illegible] !

નહીં [illegible] આરા [illegible] આસપાસ [illegible] પરસ્પર [illegible],

[illegible] [illegible] પરંતુ [illegible] [illegible] [illegible]

નહીં [illegible], નહીં [illegible], આગળ ના આગ નહીં દીવાલો.

વહા આગ, ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] હું [illegible] પરસ્પર [illegible] [illegible].

~~[illegible] હું [illegible]~~

આ-- [illegible] [illegible] હું પાણી

[illegible] ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible],

પડી [illegible] પાણી [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] પડી [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible], [illegible] [illegible] !"

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

હું [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible],

હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]-પરસ્પર [illegible] [illegible] [illegible].

OK

[illegible] : Birthday 2[illegible] 1937 : 31 March 1881 Thursday. Born in [illegible]

Death : 8 January 1902. [illegible] 1958 5-30 P.M. [illegible]

Current Scrapbook
13 June 1901 (after [illegible]) after 20 July / 20 Aug / 22 Oct / 4 Oct / 24 Oct / 30 Oct / 10 Nov / 27 Oct / [illegible] 2 / 28 Dec / 9 July 2 / [illegible] 3.15 / 26 January / 27 Aug. 2 / 27.2 Dec. 2 / 11.1.3

Old Scrap books

~~[illegible]~~

Childhood. Infancy

1. In my lap with [illegible] tongue.
2. After measles. ~~3. [illegible]~~
3. Her low voice inaudible & [illegible] anxiety about her, realized when she fell ill while [illegible]

Letters.
6. [illegible] from her writing, from [illegible], ~~[illegible]~~ from [illegible] Jamnadas [illegible], from [illegible], from [illegible] & from herself

4. [illegible] her want for [illegible] asleep at [illegible] to bed. 5. About to drop [illegible] [illegible] by [illegible] window when ~~[illegible]~~ saved by [illegible] from the [illegible] window [illegible]. 7. [illegible] [illegible] love for each other. 6. Her & [illegible] love for [illegible] of [illegible]. 8. [illegible] at [illegible] door in search of [illegible] her capacity. [illegible] me if I did not [illegible] : Her [illegible]
9. [illegible] wanted her for [illegible] Early [illegible] & [illegible] ~~[illegible]~~ Principles of [illegible] of the boy in after life. That led to it. [illegible] first [illegible] out [illegible] [illegible] difference [illegible]

At Bombay: Early Childhood. [illegible]

To school in [illegible]: ~~[illegible]~~ in [illegible] neighbourhood; ~~[illegible]~~ removal to [illegible] & [illegible] of school & [illegible] under [illegible]. ~~[illegible]~~ Then under [illegible] for English & [illegible] & miscellanea. Then under [illegible] for Sanskrit. ~~[illegible]~~ [illegible] for [illegible] & allowed to neglect it [illegible] to [illegible] & [illegible] on what ground. [illegible] to [illegible] her a friend & a parent [illegible] enough to [illegible] her [illegible] to her judgment & [illegible] in foreign parts where she would have no assistance or advice from well-wishers.

Sanskrit System: ~~[illegible]~~ Grammar by [illegible] [illegible] & Literature

H

without [illegible] e.g. [illegible] of [illegible], 3rd of Uttara Rama &
[illegible]. [illegible] and [illegible]. Ethe-
[illegible]. [illegible] with [illegible] Upanishads. [illegible]
assisted studies: the [illegible] of [illegible] to enlighten her mind e.g. [illegible],
24 of Bhagavad [illegible] studies [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] from her [illegible] [illegible] with

Side by side with studies: [illegible] day divided into
two halves: first half in cooking &c. for at least a
dozen [illegible] daily: relieved from that at noon;
no domestic work [illegible] studies of such [illegible] as
she chose. Wrote bad hand, [illegible] [illegible] she wanted
[illegible] to improve [illegible] [illegible].
[illegible]. In [illegible] wanted to [illegible] [illegible] "
"Self-taught Teacher" [illegible] [illegible]: —
Early Incidents of Growth of mind & emotions: —
1. The [illegible] [illegible] Incident. 2. [illegible] as to why
her marriage was a [illegible]. 3. Wept on hearing of
[illegible] Scandal &c. 4. The [illegible] feeling of her
for her & my laughter — [illegible]
5. Not [illegible] my [illegible] called a [illegible] & her [illegible]-
[illegible] of [illegible]. 6. Her gift of my table-cloth with [illegible]
[illegible] from her [illegible]. 7. Reciprocal partiality between her
& my younger [illegible] who said she was dearer than Rama-
[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] meant to
[illegible]

Left margin: [illegible]

Left margin: 44 my own soul [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Left margin: [illegible]

Bottom left: [illegible]

I done A. 1 "Mother! show your box of clothes to [illegible]"

done A 2 "Father! these rich clothes from your generosity can only [illegible]. when my people improve in money!"

done A 3 "Father! why have you kept [illegible] so ignorant?"

done C 4 The good [illegible] [illegible] at night"

done C. 5 The good clothes outside, but, [illegible] in [illegible].

done D 6 Mother, do not treat my [illegible] — I may [illegible] any moment: I have heard of the [illegible] disease!

E 7 Shall I weep, O Father! — the [illegible] hysteria.

E 8 Why, [illegible], do you conceal your [illegible] as if you were all right — when your people come?

done D 9 Father! my [illegible] [illegible]! But these are words from my mother — I cannot bear her so saying.

done D 10 Mother! [illegible] was [illegible]: take heart — you are [illegible] — Look at Father! How he bears it all! [illegible]

D 11 [illegible]! Father called me "[illegible]" today! — he [illegible] to the [illegible] of the house! — Well I shall [illegible]

(see 882)

8.7 D 12 (Father [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] all true!—

done H 13 Mother! [illegible] clothes for [illegible], not for me — [illegible] until I grow fat.

done D 14 Mother! Your [illegible] is not less than [illegible] [illegible] [illegible] for [illegible]! You have to bear.

done F 15 Father! Won't you give my Palla for my [illegible]!—

done G D F 16 Mother! The Palla [illegible] belong to [illegible]! [illegible]

G 17 I told my mother-in-law that [illegible] better remain [illegible].

H 18 I shall not take a [illegible] for [illegible] — [illegible] [illegible] to lend it — not give it.

done I 19 "I am [illegible] to obey [illegible]" but not where it is against God's law — [illegible]

J. 20 [illegible]

done F 21 [illegible] mother! He who speaks ill of my husband [illegible] head cut off by me

done F 22 Father! I did [illegible] only when his words are against his wishes.

J. A 23 [illegible]! You have not even [illegible] these clothes so long! — No [illegible] Time has not yet come

H D 24 [illegible]! [illegible] — [illegible]

I

Done X II H 25. Pasti has retired. We need not be burden to him.

E7 H Done 18 26 Mother! Either I or he would have died! Let better that I am the dying one — not he. You had better take heart then.

E 27 Gītā etc — to be practically followed.

Done J 28 Father! I am sure you won't have a remarriage of ... — that is scandalous. You will only make us ... !

Done J 29 I told the English lady — she was right in her censure of your early marriage, but I told flatly that nothing could justify widow remarriage of her people.

Done B 30 Can't you understand this point from ... ?

Done J 31 Why don't you move out of your house at Petlad, ... make yourself a little comfortable ... ! — Father, this world is different from ours & I am better alone than with them.

Done B 32 Father! Our people do not know duties to parents! We Hindus talk & ... when a girl is ... ...

Done H 33 Mother! I shall live — take heart! Father is overspending for my medicines —

Done H 34 Brother! Don't you increase the anxiety & burdens of father! You ought to be wise, both at ...

Done H 8 35 ... Gāyatrī, why do you weep? — Father, mother scolds Jayanti. Justly or unjustly? It may be justly but this is not the way to treat & improve her. Done

Done 7 36 Mother! I gave the Sāri to ... ; ... my own — do it not? So you cannot condemn.

Done J 37 It is enough ... & father, that my clothes should be ... universal — ..., more is not necessary.

E III H 38 [illegible] of [illegible] [illegible] [illegible] of [illegible] [illegible] — [illegible]
Done B 39 [illegible]! [illegible] Vedya [illegible] Cosline [illegible] — Good,

But are they good? — Oh yes — Good. Good.

Father, I shall learn English when I am well — I have ordered Self-help Teacher — from my Dear in England — it is not yet come! Her [illegible] girlish dis[illegible] changed too [illegible] [illegible] [illegible] of [illegible] [illegible] girls where [illegible]

Done B 40 She [illegible] [illegible] [illegible] — walking 3 miles [illegible] —

Done E H 41 Mother! [illegible] others are more unhappy than [illegible] [illegible]

Done E. 17 H 42 Father has returned! And [illegible] you may look upon me [illegible] as a charge upon you for [illegible] — in the interests of [illegible]! — Come by all means, F.! I never wanted you otherwise.

Done F 43 What did you do with your [illegible] money? — Shall I say — I [illegible] it for household things. Informed them! No — they would thank you. — Never mind; [illegible] it with [illegible] them.

Done E F. 44 Speak out [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] you go [illegible]? — You speak only [illegible] & [illegible] [illegible] — So I ask (But why ask at all?) — I ask, you will say, & [illegible] the [illegible] [illegible].

K 45 "[illegible]" — why so angry? — I cannot bear that [illegible] — [illegible] [illegible] by her mother. — But [illegible] are your [illegible] & mother [illegible] daughter: — Maybe, but [illegible] [illegible] not [illegible] — [illegible] [illegible]. — Ha! She is your [illegible]! — Be it so. I cannot bear it.

Done ~~B~~ 46 [illegible] Father — for Sanskrit all right: But what is the way of learning English?

Done J. 47 Father — Is it true what they say — Are you an atheist?

Done ~~H~~ H 47(a) ~~[illegible]~~ Mother: Buy clothes for [illegible] — [illegible] for [illegible].

Done F 48 "I could not help the [illegible] and ~~[illegible]~~ — I [illegible] return! [illegible].

Done { H 49 " Father — [illegible] [illegible] [illegible] against my name: " [illegible]
H 50 Mother: [illegible] & ought not to [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in 3 letters: [illegible] [illegible] against my name.

Done F H 51 " I [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] against my name: it will come.

Done F J. 52 " I [illegible] [illegible] — [illegible] at home & [illegible] [illegible] [illegible]; why? — [illegible].

7/31 L

L IV EXII. 55 [illegible] "[illegible]": — struggle against death

E 54 Letter on [illegible]

K. 55 " from [illegible].

K 56 " " " [illegible]

done 7 57 " me. on [illegible] 1900.
moral converting

EJ 58 Poems by [illegible] & letter

done H 59 letter from Ramanuj

K 60 — — — K. to Jamini

K 61 — — — [illegible] Nanunabu

K 62 — — — Chhaupadi

done 7 63 — — — [illegible]
me to "

K 64 — — Poems by [illegible]

EJ 65 — Letter from me on [illegible]
10-3-1901.
in reply to her last letter

[illegible]

6 B 66 my drama on [illegible] last lines of I

done 7 67 [illegible]

H 68 Ramanuj [illegible] from me III

done [illegible] I 69 [illegible] IV. VI

done " I 70 Nature [illegible] VI

L 71 my [illegible] hope he [illegible] VII her
72 I her [illegible] VII for conclusion

done J 73 You would have liked to be born a [illegible] X

J 74 [illegible] XI

J 75 Her indifference to [illegible] XII

EJ & B 76 [illegible] XIII

L 77 mother — you do not see how to speak to father
— what he deserves from you, how would he [illegible]!
J — [illegible] better [illegible] she should not know [illegible]

L 78: where art thou — now — after death [illegible]
[illegible]

L 79. difference between [illegible]

— I 80 [illegible] more frequent than [illegible]: the joint
family [illegible]

m

K. V. X. 81. [illegible] — [illegible]

J 82 — Nothing in "[illegible]" [illegible] — [illegible]

done — later" (2) To [illegible] [illegible] [illegible] incomplete when

[illegible] command is [illegible] to [illegible]

done F 83. Father — I [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible]

where the [illegible] I [illegible] [illegible]

[illegible]

done B 84. Why should I learn English? ~~[illegible]~~ — I [illegible], [illegible] brother, [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] & [illegible], 4 [illegible].

E. 85 You think I am afraid of [illegible] [illegible]?

done F 86 [illegible] — [illegible] — [illegible] 12

H 87 [illegible] — [illegible] — [illegible] 11

L 88 Father called me "[illegible]" [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible] [illegible]

89: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible]

89. ~~[illegible]~~ [illegible], done

	General Principles	~~[illegible]~~		Philosophy		
Born & [illegible] 1. 2. ~~X~~ 23 47(2)	B. ~~[illegible]~~ Knowledge; & [illegible] for self-[illegible] 3. 30. 32. 39 ~~[illegible]~~ 46. 66. 76 84	C. [illegible] & [illegible] of [illegible] law 4. 5. 38	D. [illegible] death & [illegible] all for it — 89 6. 10. 11. 12 13. 14. 16. 24 26. 47(1). 76	E. [illegible] & strength 7. 8. 26. 27. 41. 44 53. 54. 58. 65 85. 76	F. [illegible] — in law & [illegible] 9. 15. 16 21. 22. 26 25. 36. 42 43. 44. 48 51. 52. 57 63. 67. 83 86	G. ~~[illegible]~~ 16. [illegible] command [illegible] — [illegible] 71. 72

H Care for my [illegible] by [illegible] & [illegible] 3. 18. 24. 25. 26. 33 34. 35. 38. 41. 42 49. 50. 51. 59 68. 87. 47(2)	I [illegible] in [illegible] 19. ~~[illegible]~~ 31. 44 53. 69. 70. 80. 82	J Ideals J. 20. 23 28. 29. 37. 46. 47 52. 53. 58. 65 ~~[illegible]~~ 73 74. 75. 81 76	K [illegible] K. 45. 55 56. 60. 61 62. ~~[illegible]~~ 64. 6	L [illegible] & [illegible] 4. 71. 72. 77 78. 79. 88

1	3	2	4
Father-in-law [illegible] 6. 67 G. A	~~[illegible]~~ [illegible] & philosophy ~~[illegible]~~ 8. E. I. J. L	[illegible] & [illegible] D. H. [illegible]	[illegible] ([illegible]) ~~H~~. K

1. ~~[illegible]~~ [illegible] | 2. D. H. | 3. B. E. ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ | 3. G. B. E. [illegible]

N

A. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] 48

15 [illegible] 48

16 57

21 [illegible]

22 [illegible] 83

26 [illegible]

~~75~~

36 [illegible]

42 [illegible]

43 [illegible]

44 [illegible]

48 [illegible]

51 [illegible]

52 [illegible]

57 [illegible]

63 [illegible]

67 [illegible]

83 [illegible] 22

86 [illegible]

[illegible] [illegible] 45 [illegible] 26 [illegible] 429 [illegible] 63 67 [illegible] 84 [illegible] 57

A

~~1~~ III

~~2~~ [illegible]

~~17~~

23 II

~~47~~ (a)

B [illegible]

~~[illegible]~~ a.i [illegible]

~~34~~ a ii [illegible]

~~52~~ [illegible]

~~39~~ b ii [illegible]

~~40~~ iii [illegible]

~~46~~ i [illegible]

66 [illegible] ii [illegible]

76 [illegible] i [illegible]

~~84~~ ii [illegible]

[illegible]

[illegible]

E

7 [illegible] II

8 [illegible] III (a)

26 [illegible] X

27 [illegible] IV

[illegible] V

~~44~~ [illegible]

~~49~~ [illegible] VI

~~51~~ [illegible] VI

58 [illegible] VII

65 [illegible] IX

76 [illegible] X

85 [illegible] III (b)

[illegible] : XII

[illegible] I

J.

20 [illegible] : III

~~23~~ [illegible] II

~~[illegible]~~ [illegible] VII

~~28~~ [illegible]

~~39~~ [illegible]

~~46~~ [illegible]

~~48~~ [illegible] VII

~~52~~ [illegible]

~~55~~ [illegible] XV

~~58~~ [illegible] XIV

65 [illegible] IX

~~70~~ [illegible] X

74 [illegible] XI

75 [illegible] XII

76 [illegible] XIII

~~81~~ [illegible] II

120 [illegible]

[illegible] XIV

[illegible]

~~[illegible]~~ [illegible]

10 [illegible] II

11 [illegible] IX

12 [illegible]

13 [illegible]

14 [illegible] III

16 [illegible]

[illegible] VI

26 [illegible] VII

[illegible]

76 [illegible] V

[illegible] XI

[illegible]

K

[illegible]

45 [illegible]

55 [illegible]

56 [illegible] II

60 [illegible] VII

61 [illegible] IV

62 [illegible] XI

64 [illegible] III

[illegible]

[illegible]

H

[illegible] VIII

[illegible] XI

[illegible] III

[illegible] VII

26 [illegible] IV

[illegible] V

34 [illegible] VIII

38 [illegible] I

[illegible] XI

[illegible] VI

[illegible] X

[illegible] X

[illegible] II

[illegible] IX

87 [illegible] XII

82

[illegible] IV

[illegible] I

[illegible] VI

[illegible] VIII

[illegible] III

[illegible] VI

[illegible] II

[illegible] XI

[illegible]

VI

II

[illegible]

3

~~[illegible]~~ [illegible] છે! નિઃસહાય! [illegible] પાણી [illegible] (જુઓ)

ફાગણ [illegible] હું [illegible] ગાયો તો [illegible] આગ!

હૃદય [illegible] આજ [illegible] દુનિયા [illegible] આગ! ~~[illegible]~~ નિર્દય

પરી [illegible] દુનિયાના ફાગ,

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~

[illegible] આગ,

~~[illegible]~~

[illegible] હૃદય [illegible] દુનિયાની [illegible]! ~~[illegible]~~ નિર્દય

~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]!

~~[illegible]~~ [illegible]! ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible] દુનિયાની, ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] હવે [illegible] છું?

~~[illegible]~~

[illegible] હવે હું નાસી જાઉં છું! ઠગારા!

હવે હું આ નિઃસહાય ફકીરા! હવે હું નાસી જાઉં છું!

[illegible] હવે [illegible]? ઠગારા!

~~[illegible]~~ [illegible] દુનિયાના [illegible]!

તો પણ આવું! [illegible]! [illegible] નિઃસહાય! ઠગારા!

[illegible]!

[illegible]! ઠગારા!

[illegible]!

[illegible]! [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ઠગારા!

~~[illegible]~~

ઠગારા [illegible]! [illegible]!

[illegible]! ઠગારા!

[illegible]

[illegible]! [illegible]! ઠગારા!

મધુર [illegible] પગલાં મધુરાં. [illegible] [illegible] ([illegible])

મધુર [illegible] [illegible] રૂડી કોઈ રહ્યું [illegible]! [illegible]

[illegible] મધુર [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] - મધુર

કે મધુરાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

પાછાં એ [illegible] [illegible] [illegible] આવે-જાય! મધુર

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! મધુર

એ [illegible] એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

એ [illegible] [illegible] [illegible] આવે-[illegible]-મધુર

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મધુર

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવે-જાય! મધુર

[illegible] [illegible] કોઈ [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મધુર

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! મધુર

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નહીં [illegible] કોઈ,

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કોઈ [illegible]! મધુર

૧૮

કેમ નહિ [illegible]? દૂરદૂર! [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible])

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]! દૂર દૂર

દૂર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

દૂર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! દૂર

[illegible] [illegible] દૂર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! દૂર

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]! દૂર

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

V

X (a) [illegible]

VI

(b) X [illegible]

૩૮

~~[illegible]~~

ધર્મ કર્મનો વસંત. ઉગ્યો આભની આરતી માંડવા,/
બિરાજે [illegible] [illegible] [illegible] આવતે ~~[illegible]~~ કીરતારનાં ! ટેક

ગાંડુ ધરાતું આવી [illegible] [illegible] [illegible] આવ્યું .

અરેરે આવે ~~[illegible]~~ [illegible] ! ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ! ટેક

આવીને અતિથિ [illegible] [illegible] [illegible] ન [illegible] [illegible],

એ અતિથિ . અતિથિનું ~~[illegible]~~ [illegible] નહીં [illegible], ટેક

એ અતિથિનો [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible],

દીઠા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ટેક

એ અતિથિના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]. ટેક

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! ટેક

[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ અતિથિ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible],

~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]. ટેક

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible], [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! ટેક

એ [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! ટેક

XVI

[illegible] [illegible] [illegible] ! ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ન [illegible] ને [illegible] [illegible], ૧

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-[illegible]-[illegible]. ૨

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

[illegible] [illegible] [illegible]. ૩

[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-[illegible] ૪

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ! [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible],

[illegible] માના! ધ્રુ૦

[illegible]

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible],

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible],

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible]

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible]

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible]

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible]

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible]

[illegible]! ધ્રુ૦

[illegible]!

[illegible]

[illegible] ધ્રુ૦

[illegible]

XV

[illegible]

X

(૯) [illegible], હૃદયની [illegible]! ([illegible])

[illegible]!

[illegible]! [illegible]

[illegible]!

[illegible]! હૃદયની [illegible]

[illegible]!

[illegible]! હૃદયની [illegible]

([illegible])

XI

(૯) [illegible] ([illegible])

[illegible]!

[illegible],

[illegible]

[illegible]!

[illegible]! [illegible] હૃદય [illegible]!

[illegible] હૃદય [illegible]!

[illegible] હૃદય [illegible], [illegible]!

VII

(૮) [illegible]! [illegible]

[illegible]!

[illegible]! [illegible]!

[illegible]

[illegible] હૃદય [illegible]!

[illegible]

[illegible]!

[illegible], [illegible] હૃદય [illegible];

[illegible] હૃદય [illegible]!

[illegible]

(a) [illegible]

VIII

[illegible]

IX

+ (b) [illegible]

[illegible]

৭০

[illegible]

XII

[illegible]

2

[illegible]

Nadiad, Bombay Presidency
B.B. & C.I. Railway
March 1902

Dear Sir,

I ~~came~~ live in a province where the knowledge of homoeopathy is rather & superficial; but having at the conviction that the study of that system at our medical graduates 6

1. ૧૧

૧. (પ્રભુ) [illegible] ચડતા [illegible] કરતો [illegible],

[illegible] આપ્યાં [illegible]!

[illegible]!

૨. ગુરુ મંદિરમાં [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

૧૩ [illegible]

[illegible]

૧૪ [illegible]

[illegible]

૧૫ [illegible], આજ્ઞા, [illegible],

[illegible]

[illegible]!

૧૨

[illegible]

[illegible] ૧૬

[illegible]

પગલાં પગલાં [illegible] ૧૭

[illegible] વિયોગ; ૧૮

[illegible]

[illegible] ! ૧૯

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ૨૦

[illegible] !

૨૧ [illegible] !

[illegible]

૨૨ [illegible]

[illegible] !

[illegible] !

[illegible]

[illegible] !

[illegible] !

[illegible]

[illegible]

[illegible] !

[illegible]

૨૩ [illegible]

[illegible]

૧૩

[illegible]

૧૦ [illegible] પીડાની [illegible],
[illegible]!
[illegible],
[illegible]
"[illegible]!"

૧૧ [illegible]!
[illegible]!

૧૨ માતપિતાનાં શિર પર [illegible] ભાર કરી [illegible],
તે [illegible] ભાર [illegible]!

[illegible]!
[illegible]!

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

XIV

[illegible] કવિ! [illegible]?
[illegible] કવિ! [illegible]?
[illegible]!
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]!
[illegible]!
[illegible]
[illegible]!
[illegible]